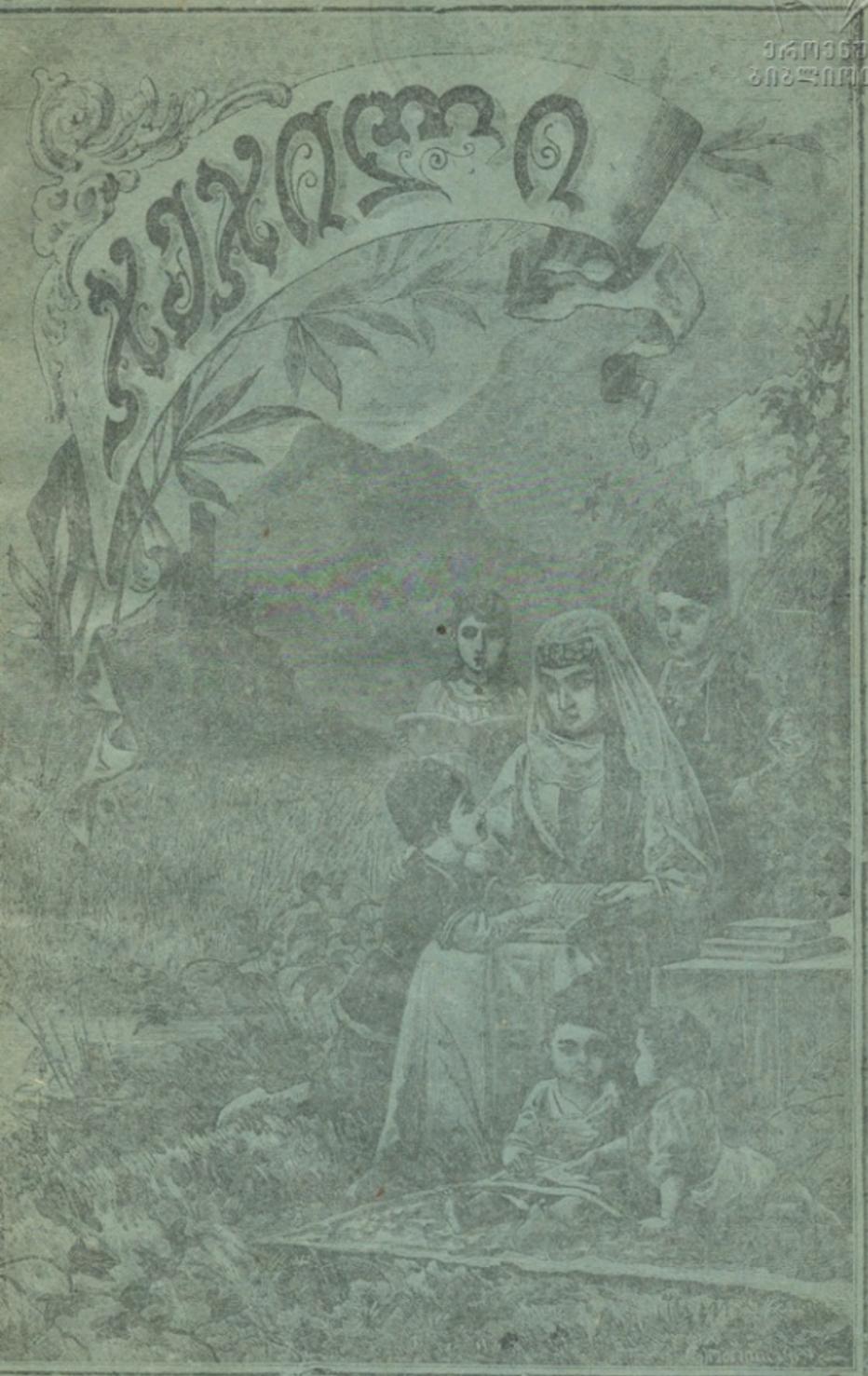

1921

ზ. 40297

ქართული
ბიბლიოთეკა

მშენებელი მშენებლის სახლისთვის და მისთვის, მშენებლის სახლისთვის

შინაარსი:

	გვერ.
1. გაზაფხული —სურათი	2
2. ზამთარი გავინაპირეთ ლექსი — შიო მღვიმელისა	3
3. უკვდავებისაკენ — ცქვიტისა	5
4. ფარვანას ტბა — დ. კასრაძისა	8
5. შაისის წვიმა ლექსი — მიმქრალისა	21
6. ლურჯი ფრინველი თარგ. — გ. ჯაბაღარისა	24
7. ილია აღნახიშვილი ბიოგრ. — ალ. მიქაბერიძისა	28
8. ბებერი ძუხა — ვერა მიქაბერიძისა	35
9. ჩვენი სამშობლოს წყლები — დ. ხუციშვილისა	43
10. გაზაფხულის მცენარეები — ცლენესი	52
11. ლომი, მგელი და მელია (იგავი) ალ. პირიანაშვილისა	59
12. პატარებს ლექსი — იასამანისა	61
13. შარადა — ნ. დარაშვილისა	62
14. რებუსი	63

საქმასწავლებლო

ნახატებიანი

ქურნალი

იბარდე შწავსა დაჯილდო
დაპურდი, გასაქმანდ

აგვისტო, 1921 წ.

წელიწადი მეოცდაერთე.

ტფილისი

სახელმწიფო სტამბა, კალაუზბნის ქ. ნ.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

გაზაფხული!

ზამთარი გავინაპირეთ.

ამთარი გავინაპირეთ,
მოკვდა სალათას ძილითა;
აღარა ვხედავთ ჳირხლებსა
თეთრად მინებზე დილითა.

ყინვა რომ მაცემინებდა
კანკალით კბილზე კბილითა,
ახლა სცვლის კაი ტაროსი
ნელ-თბილ ნიავეთ გრილითა.

მთვარემაც გაღისამსრეთა,
შე წამოვიდა ჳევეითა,
მიწის გულს უახლოვდება
ოქროს სხივების ფრქვევითა.

რაღა აკლია გაზაფხულს?
ერთი ბიჯი და მტკაველი:
აღიღინდება ნაკადი,
როგორც ნალაშქრი ფშაველი.

აიშლებიან ჩანჩქრებიც,
ამღერდებიან ხევები,
გაიღვიძებენ მთად მთანი
უზარ-მაზარი მღევები.

როგორაცაა აქვთ ადათი
ისევე ამწვანდებიან,
ძლიერის ხმით და ძახილით
ბარისკენ ვადმოღებნიან:

161

სალამი თქვენდა სალამი
ფხიზელი მინდორ-ველებო,
ჩემი საძირკვლის ბურჯებო,
მიხრილ-მოხრილო სერებო.

ომერძა გიკუთხოთ ბუნება
კარვის მკლავით და მარჯვენით;
როგორც თქვენ სძლიეთ ზამთარსა
ჩვენც ისე გავიმარჯვენით.

გავინაპირეთ ზნე-ავი,
ჩაკვდა სალათას ძილითა,
დაწვა და ვეღარ აღგება
ვეღარც დღე, ვეღარც დილითა!

შ. მღვიმელი.

უკვდავებისკენ.

უცნაურო რამ იყო და უცნაურადაც გა-
თავდა მისი ცხოვრება. ყოველ ჟამს და ყოველ
წამს ნაზი და ჰაეროვანი პებელა მოუსვენრად
დაჰქროდა ქვეყნად და სულ რაღასაც ეძებდა.
არც ერთი ყვავილი, არც ერთი ბუჩქი არ გა-
დარჩენია უღრან ტყეში, რომ მას ყველგან არ
შეეხებინა და არ გაეჩხროკა; მაგრამ რამდენადაც
ყვავილნი ერთი მეორეზე ლამაზნი და სურნე-
ლოვანნი აღმოჩნდებოდნენ, რამდენადაც ერთი
ბუჩქი მეორეზე უფრო ხშირი და ბნელი იყო,
იმდენად ის უფრო ძლიერად განიცდიდა მოუ-
სვენრობას და მთელ-ქვეყნას ნიავე-ქარად ედუ-
ბოდა.

დაჰქროდა და ეძებდა...

სადღა იყო მისთვის მოსვენება?!. მხოლოდ ბინდისას, რო-
ცა ქვეყნის დაუსრულებელ ფერადებს სიბნელე დაეფარებოდა,
ის სადმე ფოთოლ ქვეშ თავშესაფარს მონახავდა და გულში
ცეცხლ აგზნებული მოუთმენლად განთიადს ელოდა. გვონიათ,

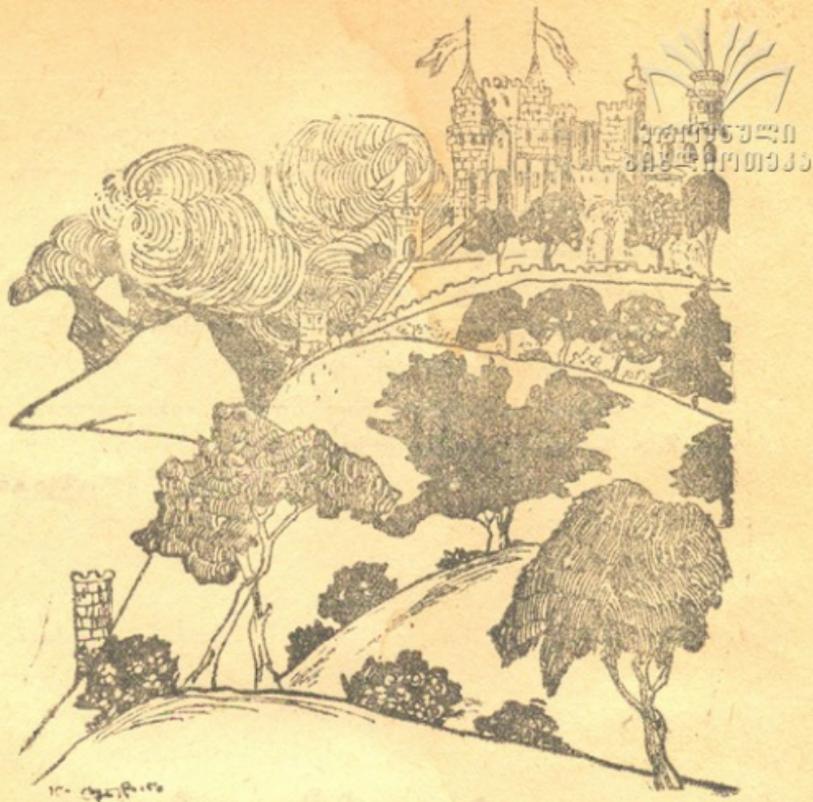
ტაცა, ის იყო, რომლის ელოვარებაც მას უკვდავებად მიაღწევნა, და აი, სწორედ აქ, ამ ბრწყინვალე კიდევზე ფრთა შეაჩერა, უკანასკნელად მხოლოდ ოდნავ გააკანკალა და თვისი მშფოთარე სული ყინულთ ზღუდებზე უმაღლ დალია.

გაიყინა ნაზი პეპელა და უკვდავების მაძიებელმა უკვდავება იმაში ჰპოვა, რომ პაწია სული ამოსვლის ფაშს ყინულზე ოდნავ ნაორთქლით აღბეჭდა.

მხოლოდ ის ნაორთქლიც წიაღმა ერთი წუთის განმავლობაში უფხო-უკვლოდ გაჰფანტა.

ცქვიტი.

ფარგანას ტბა.

(ლევენიდა).

ინ ააშენა აი ის კოშკი? ვის ხელს
 ვკუთვნის ეს ციხე? რაღა სდგას ვანმარ-
 ტოებით აგერ ის სამი მუხა? რა ჰქვია
 ამ მწვერვალს, მდინარეს ან ტბას და
 თუ იცით, რად დაურქმევიათ ეს სახე-
 ლი? ოჰ, რამდენი საგულისხმიერო სა-
 კითხია, რამდენი რამ იტაცებს ჩვენს
 თვალს, მაგრამ ჩვენი ცნობა ყოველ-
 თვის ვარგნულია. ის, რაც იყო, წავიდა, ხალხი გულ მავიწ-
 ყია, ადვილად მიივიწყა ძველი ამბავი.

მაგრამ, რომ არ დაიზარებდეთ და ცნობის მოყვარეობის
 დასაძლევად გიყვარდეთ რღვეულ კედელთა შორის მიმაღლა,

საღმთო მუხებისა, ქალაქებისა, ტბა-მდინარეების გვერდით მდებარე ნაბიჯით ყურის მივდებო, რაც რომ ამ დროს დაიჩვენებოდა, ვინ იცის, რამდენ წარმტაც ამბავს გაიგონებდით ფოთლთა შრიალში, ლელნარისა და ისლის სისინში, ნაკადულთა ჩუხ-ჩუხში, მთიარის სხივებზე მოთამაშე ფერიების სიმღერებში, თვით ბრძენ ბუხ კივილსა და ბაყაყების ორკესტრშიც-კი! ყოველისფერი მომხიბვლელ ლეგენდების ქსოვაშია ძველთა ამგების გასახსენებლად. თქვენც ისმენთ და ჰხარობთ, გული გიმღერით, რომ სახელოვან წინაპართა შთამომავალი ხართ, მათი სიცოცხლისა და სიხარულის გაგრძელება.

აბა ყურადმივდეთ, რა ვიამბოთ თუნდა „ფარვანის“ ტბის შესახებ. თქვენც ხომ იცით, ეს ტბა ჯავახეთისკენ მდებარეობს. წმინდა ნინოც ჯვარედინ გზად ამ ტბას მოადგა და აქედანვე გადაჰხედა კავკასიონის ქედებს, თოვლის გვირგვინით რომ დიდებულად გამოიყურებოდნენ. დღემდე მეც მჯეროდა, რომ მისი წამდელი სახელი იყო ფარვანის ტბა ანუ ტობორავანი, როგორც ზოგიერთნი უწოდებენ, მაგრამ ასე როდი ყოფილა: ერთმა ცელქმა ფერიამ პირველად გამანდო საიდუმლო. მისი სახელი „ფარვანის ტბა“ არისო და აი მიზეზი რა დაასახელა ებლავე გეტყვით:

* *

დღევანდელ ტბის ადგილას ძველის-ძველად ცხოვრობდა თურმე ქართლოსიანთა ერთი მეფე, რომლის წინაშეც ქედს იხრიდნენ ქვეყნის მპყრობელნი. მისი სასახლე ბროლ ნარევი მარმარილოთი ყოფილა აგებული მეტად წარმტაც მალღობზე, რომლის ფერდობები ფორთოხლისა და ბროწეულის ტყით იყო დაფარული. სასახლეს ოქროს ვალავანი ერტყა, წინ გაჭიმული იყო მომხიბვლელი წალკოტი, სადაც, ალმასის ამშხეფი შარდენები კეკლუც ცისარტყელით ჰმოსავდნენ აქაურობას. ლალისა და ზურმუხტის ვაშლები, თვალმარგალიტის ხილნარი, იავუნდის მტევნები, სამოთხის ფრინველები, ოქროს რქიანი ქურციკები და ბროლის ჩლიქებიანი შვლის ნუკრები ათასობით მოსდევდნენ წალკოტს და აღტაცებით ცეკვავდნენ.

აი ამ მეფეს ჰყოლია ასული, ლამაზი ეონა. ეს იყო მეტად ნაზი, ნარნარა ლელწამქანისა და ისეთივე გამჭვირვალე, როგორც მისის წითელ ვარდზე აციმციმებული დილის ნამია. მუდამ წალკოტის ზურმუხტოვან ნობებზე მოცეკვავდეს ნახაიით ეონას, ვარდ ყაიღობში მოკრიბოს. მზის

ვილებით. კერი თაღნარევე გუმბათებით მოსკედა ბრილიანტის
 ვარსკვლავებით და თირუზის მტვერით გადაჰლება, ერეკლესული
 მუზეუმი
 ლამის მნათობებით აელვარებული ცა ყოფილიყოს. ჩრდილოეთ
 კედელთან სპილოს ძვლის ჩარჩოში ჩაასმევინა ბროლის სარ-
 კე. იგი ალიბასტრის მაგიდაზე დაადგმევინა, რომელიც უხვად
 იყო ვარაყით დაფენილი და თირუზთვლიანი პეველებითა, ხელი-
 კებით და სუმბუქ მწერ-ფრინველებით დაფენილი. ვარს კი
 ხრახნილზე უფლიდა მზის უმზირას ოქროს ფოთლები, ლალისა
 და გიშრის ნაყოფით მოქედილი.

აი, ამ სარკის წინ იღვა ერთთავად ეონა და თავის თავს
 ეკველუცებოდა, ნეტარებდა, რომ ასეთი ლამაზი იყო, აშპარ-
 ტავნდებოდა, რომ ვერც სირინოზი და ვერც ერთი სხვა რო-
 მელიმე მისი ყოფილი დაია ფერია სიტურფეში მეტოქეობას
 ვერ გაუწევდა. ნეტარებით იცვამდა გამქვირვალე სამოსელს,
 ვაშლილი სახელოებით, ოქროს სარტყელით და მთვარის სხი,
 ვებთან ჰყვებოდა ცეკვას. მორჩებოდა ცეკვას და ახლა სარკით
 ვამომკრთალს მეორე ეონას მოუყვებოდა ანცობას:

— ვინა ხარ შე კუდრაქა, ჰა? საიდან მოხველი ასეთი
 ლამაზი? რა გქვიან? რაო, ეონაო? ჰა-ჰა-ჰა! სადაური სახელიაე
 ვეთაყვათ, ეონა?.. ვის უყვარხარ? ბევრი გეტრფიან? შენზე
 მღერიან? რას, რას? მიამბე, გეთაყვა, ყველაფერი მიამბე, რო-
 მელმა ხელმწიფის შეილმა დაიხრჩო შენთვის თავი? თუ ჯერ
 არავის გაუწირავს სიცოცხლე? ალბად ვასწირავს... უსათუოდ
 ვინმე ვასწირავს...

და ამ აღერსში მოიხედავდა. უხაროდა, რომ მისი ყარ-
 ყარა ყელი და ფართო მხრები გედურ სიამაყით აპლერებოდა.
 ამის შეგნება კი მას ერთგვარს სიზმრებში ახვევდა. დაწოლის
 დროს დაუძახებდა კუზიან მასხარას, რომელმაც მისი მამის
 სამსახურში ორმოცი წელი გაატარა და მას აამბობინებდა ათას
 ზღაპარს ხელმწიფის შეილებზე და მზეთუნახავეებზე. თანაც
 დასცინოდა, კუზში ჩაპკრავდა ხელს და სულაც არ დაგიდევ-
 დათ თუ გულმოკლული მასხარა გულში როგორ იმდულტრე-
 ბოდა...

*
 *

გალიოდნენ დღენი და მეფის ასულს ესტუმრა ფრიადი
 გრძნობა, რომელმაც სიყვარული მოსთხოვა. აშპარტავანს აზ-
 რად უნებდა, სიყვარული მისი სხვაგვარი ყოფილიყო და არა
 ჩვეულებრივი, რომელსაც ხელის ვაწოდებდიანვე ოჯახის მყუდ-

რო ბედნიერება მოსდევს. სიყვარული მისი მოითხოვდა გვი-
 რობას, სახელს და მსხვერპლს. და აი, ზღვათ მოსულ ხმელე-
 თის ხელმწიფის შვილებს გამოუცხადა მამის პირით, რომ იგი
 მხოლოდ ისეთს ადამიანს ვაპყვებოდა, ვინც ჩაუქრობელს
 ცეცხლს იაივნინდა და ხელის გულით ანთებულს მოუტანდა
 ყვავილების სურნელით ნაფრქვევს. შეწუბნენ სხუამწიფის
 შვილები.

— სად ვიპოვოთ ასეთი ცეცხლი?

საგონებელს მიცემულნი ლექსებსა სთხზავდნენ, ათასგვარად ეხერხებოდნენ, საგმირო საქმეებს ჰპირდებოდნენ, ოღონდ ასეთ ზღაპრულ მოთხოვნისაგან გაგვანთავისუფლეთო. მაგრამ ვინა უდრეკელი გამოდგა.

— მე მსურს დაუწველი ცეცხლი, ჩაუქრობელი, რომელიც სეტყვა-ავდარში, ყინულზე და ოკეანეშიც-კი ჩირალდანივით ენთება.

— გზა მაინც გავვასწავლე, მშენიერო! — უპასუხებდნენ. ეონამ კი მათ სიცილი თავს დააყარა:

— აი, რაინდებიც ასეთი უნდა! სად იქნება, თუ არა სამყაროზე, რომლისკენაც ყოველი გზა მიდის ყოველ კუთხიდან. მაშინ ერთმა გამოიღო თავი:

მშენიერო, ჩვენ ბევრი რამ გვსმენია და ბევრი რამც შეგვიძლიან... აგრე ნუ დასცინი ჩვენს ვაჟკაცობას. თუ გნებავს, წავალთ ზღვის შივარდნის კუნძულებზე. ამბობენ, ერთ მარჯნის მღვიმეში ზურმუხტით მოკვდილი ლარნაკი სდგას, სადაც ფერიებს დაურგავთ სხივმუნ პედნიერების ყვავილიო. ვინც იმ ყვავილს მოიტაცებს, იგი უკვდავი შეიქნებაო. ჰო და ჩვენ შეგვიძლიან ის ფერიები დალალებით შევბოქოთ და მოვტაცოთ ის გრძნეული ყვავილიც, ოღონდ შეუსრულებელს ნუ გვთხოვ, რომელიც მხოლოდ სიკვდილით მსუნთქავს...

რანდები ხართ, გულმართლები და სწორედ იმ ალით იწვით, რომელიც ჩაუქრობელ ცეცხლიდან მოდის. ოღონდ იმ ცეცხლის სახილველად საჭიროა იქნება მსხვერპლი, რომელიც თქვენის თავის წონად ელირება...

— გვითხარი და მსხვერპლს არ მოვერიდებით. შესძახა ყველამ და არწივს ფრთები დაუკოცნეს.

— რაკი აგრეა, ყური მიგდეთ: მაგ ჯეირანის გიშრის რქები და მარჯნის ჩლიქები დასწვით. როცა ცეცხლი მოედოს, ყველამ ცეკვით შემოუარეთ ხელი ხელ ჩაკიდებულმა. ვერც კი გაათავებთ ცეკვას, რომ თქვენ ფარვანებად გარდაიქცევით და უმალ იმ ადგილს მიფრინდებით, სადაც ის წარმტაცი ცეცხლი ანთია და დიდხანია რაც მიგელით...

არწივი გაფრინდა. ხელმწიფის შეილებმა მადლობით თვალი გააყოლეს...

* *

არწივის დარიგება სიხარულით შესრულეს ხელმწიფის შეილებმა. გააჩაღეს ცეცხლი და შიგ ჩაჰყარეს ჯეირანის გიშრის რქები და მარჯნის ჩლიქები. როდესაც საღმთო მსხვერპლს ბოლი აჰვარდა, ხელმწიფის შეილებმა იწყეს ცეკვა, თანაც ხელს არ აშორებდნენ ერთმანეთსა და აი ამ დროს მათს ბედნიერს თვალებს წარმოუდგა უმშვენიერესი კოშკი, რომლის ბროლი ნათალ კედლებიდან იშვიათი სინათლე გამოდიოდა.

— აგერა ის...

— გამოჩნდა, გამოჩნდა!..

— ცეცხლი, ჩაუქრობელი ცეცხლი!..

— გვეძახის, გვეძახის...

— წავიდეთ, რალს ვაყოვნებთ!..

— ამასობაში ჯეირანის ჩლიქები და რქები ჩაიწვა, რასაც მოჰყვა უცნაური ფერისცვალება: ხელმწიფის შეილებს უეცრად თოვლის ფერი ფრთები გამოეხსათ და მალე, თითქო გაზაფხულის ნიავეთ გადმოაპნტილი ალუჩის ყვავილები ყოფილიყვნენ, ერთმანეთში აირივნენ და, ფარვანებად ქცეულნი, ბროლის კოშკისკენ გაეშურნენ, ბოლის ხვეულში რომ დაინახეს...

* *

ეონას ლოდინით გული გადაუჯერდა, მაგრამ დაბრუნებული ხელმწიფის შეილები ვერა ნახა. რამდენიც დრო ვადიოდა, იმდენი ჩუმი ნალველი იუფლებდა მის ამპარტავან გულს. დი-

დინანია მამაც დამარხა, დედოფლობაც ჩაიბარა, მაგრამ სიხარულს ვერ ეწია. ცოცხლად ისევ კუზიანი მასხარა დარჩა მაგრამ იმასაც თითქოს ოხუნჯობის უნარი დაეკარგა. მუდა, კუნჭულში ეგდო ქოფაკი ძაღლივით და თვალეებში შეჰყურებდა, უცნაურ მღელვარებით ათრთოლებული.

ბროლის კოშკის სარკმელი მუდამ ღია იყო. ეონა თეთრ მერცხლებს, ფარშევანგებს, მიმინოებს თუ დაობლებულს ყვავილებს შესჩიოდა სულის ობლობას, რატომ ხელმწიფის შეილები არა ბრუნდებიანო, მაგრამ ისინიც მწყარალად იყვნენ, როგორც სირინოზი, ქინკა და ფერიათა გუნდი, რომელთაც ტირილით გული ეფერებინათ და ვაბუტულნი ახლა თავის მხრით აღარ იკარებდნენ ეონას.

— რაო, რო გაგვიწყერი? დაგქირდა ჩვენი თავი თუ არა ეხლა ჩვენ აღარ ვესურხარ, უკაცრავად!..

— მაპატიეთ, გეთაყვათ, მაპატიეთ... შევრიგდეთ... ჩემი ზურმუხტის ბაღია ოქროს და იაგუნდის კუნწულებით საჩუქრად მომიცია, ოღონდ შევრიგდეთ, დაპიბრუნეთ ძველებური მხიარულება, აღტაცება...

მაგრამ არ იქნა, ყურადღება არ მიაქციეს. ეონას გულში ვიშრის ხეივანი გაიშალა.

— ეეჰ, აი რა დამმართა ამპარტავნებამ! თვით ბროლის კოშკი და გვირგვინი კუბოთ გარდამექცა... ეეჰ!.

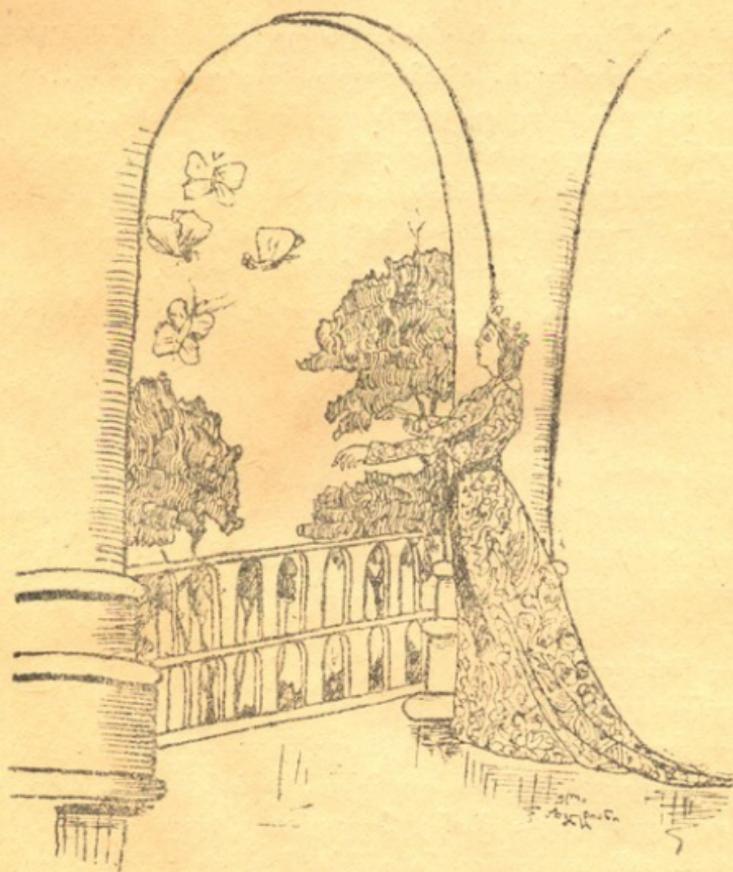
ასე ჩიოდა ეონა და თან სივრცეს არ აშორებდა თვალს.

* * *

ერთხელ ეონა ნალვლიანი გადაიყურებდა სარკმლიდან.

მთელი წალკოტი სვედის ღრუბლებს დაეხრდილათ. არავის ემღერებოდა, არავის უხაროდა. შელის ნუკრებიც კი, წინააღმდეგობა რომ მთელს დღეს ცელქობაში ატარებდნენ, ნაღვლიანად წამოწოლილიყვნენ და ზარმაცად იცოხნებოდნენ.

— გაპქრა სიხარული და ერთმა ვაებამ დაისადგურა... როგორ ყოველისფერი ცრემლებით იღველფება! სთქვა გუნებაში ეონამ და წარსულის ნეტარ მოგონებას მიეცა.

მაგრამ აი უეცრად ისე მოეჩვენა, თითქოს წალკოტში შადრევნებმა პირი მოიხსნეს, აქეთ-იქიდან ცისარტყელას ფრთები ამოეშვა, ამას მოჰყვა ჯერ ნელი და მერე აჩქარებული ალტაცებული მუსიკა, ყველაფერი ამღერდა, ატოკდა, ცეკვა გაჩაღდა თეთრ კურდღელთა და ფარშევანგთა შორის.

— თვალი მატყუებს, თუ?

გაიფიქრა ხელახლად ეონამ და თვალები მოიდმენიტა.

— მოდიან, მოდიან!.. ვაისმა ხმა.

— მოდიან!.. მოდიან!.. ჩურჩულ-სიმღერა თუ ^{საზღვრო} ცეკვა-მუსიკა მხოლოდ ამ ერთ სიტყვას იძახოდა. ^{ეგრევესული}
 — ეონას თვალი გაუშტერდა. მხოლოდ ახლ ^{მშენიშნა}
 რომ მის წალკოტს თეთრი ფუტკარივით რაღაც ეხვევა, მის-
 კენ მოჰქრის.

— უი, ფარვანები! ფარვანები! — შესძახა ეონამ: ნეტაე
 სად შეგროვილან ამდენი!. რა უნდათ, რომ ასე დამითოვ-
 ლეს წალკოტი.

— დაუწველს და ჩაუქრობელს ცეცხლს მოავნეს შენმა
 ვაგზავნილმა რაინდებმა. იმისმა ალმა მოიტყუა ეგენი... ამა
 აცალე, ყველანი მალე ცეცხლის გულში ჩაიწვებიან...

ეონამ მიიხედა. სამარისებური ხმა ეკუთვნოდა კუთხეში
 მობღუნძულ კუზიან მასხარას, რომელიც ნელ ნელ მიხობდა
 მასთან და მუხლებზე მოხვეულმა ქოშები დაუკოცნა.

— რას სჩადი, საცოდაო? — შენიშნა ეონამ.

— ნუ ამბობ, საცოდაო! უბედურო-თქო. აი რა უნ-
 და გეთქვა.

— ეონამ თვალები დააჭყიტა.

— ვითომ და რატომ!

— იმიტომ რომ შეც ფარვანად ვერ გარდავიქცი... კუ-
 ზიანი ვარ, მასხარა. ჩემი დღენი უმაღლეს სიცილ-ხარხარის
 დროსაც-კი ჩუმს ნალველსა და კენესა-ვაებაში ვამიტარებია,
 იმიტომ რომ მიყვარდი და ამ გრძნობის გამოხატვის წუფლება
 არა მქონდა.

— შენ გიყვარდი?

ეონამ გაღიხარხარა.

— ნუ დამცინი, ნუ... ჩემი უთქმელი სიყვარული აქამ-
 დე შენ შეურაცხყოფას არ ვაყენებდა, მგვრამ თუ გამოძღოვ-
 ნებამ ოდნავი ჩრდილი მაინც მოგაყენა, ეხლავე ვაგანთავი-
 სუფლებ... ოჰ, რა ბედნიერნი იქნებიან ეს ფარვანები! ეგენი
 შენს გულის ცეცხლში ჩაიწვიან და მე კი მოკლე მუხლი და
 კუზი მიშლიდა მის აწდომას და შორიდან თბობას...

მასხარა ერთხელ კიდევ მოეხვია მუხლებზე, ქოშზე ლამა-
 ზად ამოქარგული ლალის თვალი დაუკოცნა და რომ ეონას
 დაცინვა აღარ გაეგონა, გაღებულ სარკმლიდან ძირს გადაეშვა.

— საცოდავი! — წაილულლულა ეონამ.

როდესაც ძირს გადაიხედა, თვალწინ წარმოუდგა მკე-
 დარი მასხარა, რომელიც მშვენების ღმერთ-ქალ მარმა-

რილოს ქანდიკის წინ ბრინჯაოს ლომის თათებზე
თულოყო.

* * *

ეონას თავის თავისთვის ანგარიში ვერ გაესწორებინა. რომ ფარვანები გუნდ-გუნდათ შემოფრინდნენ და იმის გარშემო ფრფრატით დაიწყეს ფრენა. ყველანი სახეზე ელამუნებოდნენ, ზოგი თვალეშში უცვიოდა, ზოგი უბეში, ქოშებშიაც-კი.

— ოოოჰ! დაიკვნესა ეონამ. იგი მიხვდა, რა დანაშაულიც ჩაიდინა და აქვითინდა. მაგრამ საკმარისი იყო მის ვარდის ლოყებზე აღმასის ცრემლი ჩამოგორებულოყო, რომ შადრევანმა გადმოხეთქა, წუთიდან წუთზე გაიზარდა და ბოლოს ისე მოსჩქეფდა, თითქოს მთის ნიაღვარი ყოფილიყო. ეონა ქვითინებდა. მის თვალთა ნაკადი ზღვასავით მოედო წალკოტს. წალკა იგი და ბოლოს შეტბორდა, რომ მთელი სახლკარი და ბროლის კოშკიც თან ჩაეტანა.

უკანასკნელს წუთებში, როდესაც ტბამ ტალღები ეონას ფერხთან შემოაკურა, უცრად უცნაური ცეცხლი ალამბრდა მის გულიდან და მთელს სხეულზე ისე შემოიხებია, თითქოს მისი დაშლილი დაღალეები ყოფილიყო საყვარლად განზე ჩამოყრილი ბანაობის დროს. ეონა ცოცხალ კოცონად გარდაქცა ხელმწიფის შეილებს. ფარვანებმა შიგ იწყეს ცვენა, პრავალი დაიღუბა, მაგრამ ბევრი გადარჩა ჩაუწყველი, რადგანაც ტბამ კოშკთან ერთად უკანასკნელი ტალღით ეონაც ჩასძირა და იქ ჩამარხა.

— ვაება ჩვენს თავს! ოოოჰ! — ჰგოდებდნენ გადარჩენილი ფარვანები.

მათ არ ისურვეს უკან გატრიალება. კენესით მოედნენ ტბას და მას აქეთია ელიან ახალს სასწაულს, რომ ტბის გულიდან ერთხელ მაინც ამოჰხეთქოს უკედემა ცეცხლმა, რომ თავიანთ რიგზე ისინიც მოძმეთა მსგავსად ჩაიფერფლონ.

მაგრამ დღე დღეს მისდევს, ტბას უამრავი ფრინველი ეუფლება, ნაირ-ნაირი ქალაკით იმოსებიან მისი კიდენი, მაგრამ ტბის გული გაყინულა, შიგ მოქცეულ ეონას კოშკს მტკიცედ ინახავს, ცეცხლს არ უშვებს.

სამაგიეროდ თვით აჩრდილი დასჯილ ქალისა ხშირად გამოდის ღამ-ღამობით. იგი ცრემლებით მოუხმობს გადარჩენილ ფარვანებს, ჰპირდება მათთან დაბრუნებას, ახალ წალკოტის

გაშენებს, მაგრამ განთიადი ვერცხლის ზარს ააწკრილოებს და... აჩრდილიც ჰქრება... ფარვანებს ფრთებზე მხოლოდ მხრეებს უჩვენებენ ცრემლები ეყინებათ დილის ნამებათ, გულ დაწვეტილნი ლელონარს აშურებენ, იმალებიან და გულის ფანქალით ელიან, რომ სანატრელმა ღამის გუშაგმა ოქრო-ვერცხლის შუბით ასწიოს თავისი სვილენძის ბროლნარევი ნარნარა ფარი, რომ ეონას ლანდს შემოერთყნენ ახალ ზოპრებისა და ტკბილი ალთქმების მოსასმენად...

დ. კასრაძე.

მაისის წვიმა.

აისის წვიმა, კრილ-ციმციმა მაისის წვიმა
თბილ ღრუბელს ფუთქავს... მარგალიტობს
ფერთა ცქრიალი —
და ფეხშიშველა სუვრამელა პატარა თინა
კისკისებს, დახტის, მწვანე მოლოზე გააქვს
ცქრიალი.

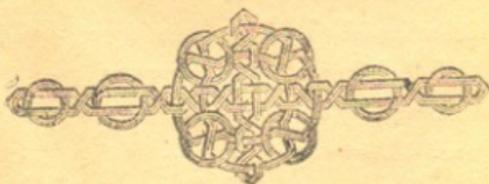
ელვის ღიმილი ტუჩს უქარგავს და მღერის თინა,
ზღვის ფერ თვალებში ჩაჰხატვია შთელი ქვეყანა

ო, ცაო მუქო, ვადიღე პირქუში წვიმა,
დანისლულ მთებში ცისარტყელა დააკმევს სხივებს.
მის ფერთა ღელვას ბავშვურ ლოცვით აღიდგებს თინა
და კვლავ მზიარულ სიმღერების აასხამს მძივებს.

— 1 —

და ეს მუსიკა, სიმთა ჟღერა უმანკო გრძნობის
უჩრდილო ფიქრთა კისკისია სიცოცხლის ტრფობის.

მიმქრალი.

ქართული
საზოგადოებრივი
სამუშაოების
კავშირი

ღურჯი ფრინველი*)

მოქმედება IV.

სურათი მეექვსე — ფარდის წინ.

შემოდინ: ტილტილ, მიტილ, სინათლე, ძალი, კატა, პური, შაქარი, ცეცხლი და რძე.

სინათლე — ფერია ბერილუნისაგან წერილი მივიღე, მწერს-
ღურჯი ფრინველი, უეჭველია, მანდ იქნებაო...

ტილტილ — სადა? ♪

სინათლე — აქ, ამ კედლის უკან რომ სასაფლაოა... თურმე
მკვდრები სამარეში მალავენ, უნდა შევიტყვოთ
მხოლოდ, რომელშია... ამიტომ თვითეული სამარე
უნდა დავათვალიეროთ...

ტილტილ — სამარე როგორ უნდა დავათვალიეროთ?..

სინათლე — ძალიან ადვილად... შევალამე რომ შეიქნება, აღ-
მასი მიაბრუნე, მკვდრები მიწიდან ამოვლენ, მაშინ
შენ სამარეები დაათვალიერე და თუ ვინცობაა,
რომელიმე არ ამოვიდა, შიგ ჩაიხედე.

ტილტილ — ხომ არ გაჯავრდებიან?..

სინათლე — სრულიადაც არა. მართალია, არ უყვართ, როცა

*) იხ. „ნაკადული“ 1920 წლ. მოზრდილთათვის № 5.

აწუხებენ, მაგრამ რადგან შუალამისას მინჯიქუქულნი
ველთვის თვითონ ამოდინ ხოლმე, ეჭრს...
ვებენ...

ტილტილ — პური, შაქარი და რძე რად გაყვითლებულან, ხმას
რატომ არ იღებენ?

რძე, (ბარბაღებს) — მკონი, საცაა ავიჭრები...

პური — (ტილტილს ჩუმად) — მეე! აბა, როდის ვკანკალებ?
შიში რა არის, არც-კი ვიცი, მაგრამ თუ შენ არ
წახვალ, არც მე წამოვალ...

ცეცხლი — მე არ გეშინიან მკვდრებისა, არა... ყველას დაე-
წვავ... წინად ვწვავდი ხოლმე მავათ... აჰ, ის
დრო სჯობდა!

ტილტილ — ტილ რაღათ კანკალებს, აშასაც გშინიან?

ძაღლი — (შიშასაგან კანკალებს) მე? აბა, როდის ვკანკალებ?
შიში რა არის, არც კი ვიცი! თუ შენ არ წახ-
ვალ, არც მე წამოვალ...

ტილტილ — კატა რატომ ხმას არ იღებს?

კატა, (საიდუმლოდ) — მე ვიცი, რაც არის...

ტილტილ, (სინათლეს) — შენც გამოგვეყვები?

სინათლე — არა, მე და პირუტყვები კარებთან დაგიცდით, ასე
ემჯობინება... ჯერ ის დრო არ მოსულა, როდენ-
საც სინათლეს შეუძლიან თავისუფლად შევიდეს
მიცვალებულებთან... მხოლოდ შენ და მიტილ
წახვალთ...

ტილტილ — ტილ-კი არ წამოვა?

ძაღლი — მაშ, მაშ, მეც გამოგვეყვები, ჩემო პატარა ღმერთავე!..

სინათლე — არა, ეგ შეუძლებელია, ფერიამ ბრძანა, არ შეი-
ძლებოა... საშიში არაფერია...

ძაღლი — კარგი, კარგი... თუ დაგიშავებს რაზე, ჩემო ღმერ-
თავ, ერთი-კი დამისტვინე და იმწამსვე იქ გაე-
ჩნდები... როგორც ტყეში, ვახსოვს?.. ჰამ, ჰამ,
ჰამ...

სინათლე — ნახვამდის, ნახვამდის, ძვირფასო ბავშვებო (ჭკოტნის)
მე აქვე ახლოს ვიქნები... ვისაც ვუყვარვარ და
ვინც მე მიყვარს, ერთმანეთს შალე ვიპოვით
ხოლმე... (პირუტყვებს და ნიუთებს) წავიდეთ...

სურათი მეშვიდე—ხასაფლ:ო.

სოფლის ხასაფლათ; მრავალი საუფაფო, ხის ჯვრები, მკვდარი ხეები და სხვა და სხვა. მთავრანი დასვა.

ტილტილ და მიტილ ქვის სვეტთან დგანან.

მიტილ.—მეშინიან...

ტილტილ (მეშურთაღი.)—მე ჩემ დღეში არ მშინებია...

მიტილ.—როგორა ვგონია, მკვდრები ავები არიან?..

ტილტილ.—აბა მკვდარი ავი როგორ უნდა იყოს, რა შეუძლიან?.

მიტილ.—გინახავს?...

ტილტილ.—ჰო. ერთხელ როცა სულ პატარა ვიყავი...

მიტილ.—როგორია?

ტილტილ.—თეთრი, ცივი და არც ხმას იღებს.

მიტილ.—ენახავთ?..

ტილტილ.—რასაკვირველია... სინათლემ აკი გვითხრა, ნახეთო...

მიტილ.—სად არიან?

ტილტილ.—აი ამ ქვებისა და ბალახების ქვეშ...

მიტილ.—მთელი წლოვით მანდ არიან ხოლმე?

ტილტილ.—ღიახ....

მიტილ.—(აქვდამსწე უჩვენებს)—ეს იმათი სახლებია?..

ტილტილ.—ჰო...

მიტილ.—როცა კარგი ამინდია, მაშინ გამოდიან ხოლმე?

ტილტილ.—არა, ისინი მხოლოდ ღამლამობით გამოდიან...

მიტილ.—რათა?

ტილტილ.—იმიტომ, რომ პერანგის მეტი სხვა არა აცვიათ-რა...

მიტილ.—როცა წვიმს, მაშინაც გამოდიან...

ტილტილ.—არა, მაშინ სახლში რჩებიან ხოლმე...

მიტილ.—ღამაში სახლები აქვთ?..

ტილტილ.—ამბობენ, ძალიან ვიწროაო...

მიტილ.—შვილებიცა ჰყავთ?..

ტილტილ.—ჰყავთ, მაშ!.. ბავშვები რომ იხოცებიან, იმათი შვილები ხდებიან...

მიტილ.—რითი იკვებებიან?..

ტილტილ.—ხის ძირებით...

მიტილ.—ენახავთ მიცვალებულთ?..

ტილტილ.—რასაკვირველია, მივაბრუნებ აღჰასს თუ არა, ყველაფერს დავინახავთ...

მიტილ.—ნეტავი რას იტყვიან?..

- ტილტილ** — არაფერს! მიცვალებულნი როდის ლაპარაკობენ!!..
- მიტილ** — რატომ არა ლაპარაკობენ?..
- ტილტილ** — იმიტომ, რომ სათქმელი არა აქვთ-რა...
- მიტილ** — სათქმელი რატომ არა აქვთ?..
- ტილტილ** — ოჰ, საქმე ნუ გამოჭირე, გოგო...
(საჩუქრად)
- მიტილ** — აღმასს როდის მიაბრუნებ?..
- ტილტილ** — ვერ გაიგე, სინათლემ რა სთქვა? შუალამე რომ შეიქნება, აღმასი მაშინ მიაბრუნეო...
- მიტილ** — რათაო?..
- ტილტილ** — იმიტომ რომ მიცვალებულნი მაშინ ნაკლებად შეწუხდებიან...
- მიტილ** — შუა ღამე ჯერ არ არის?..
- ტილტილ** — ეკლესიის საათს ხომ ჰხედავ?..
- მიტილ** — დიახ, ვხედავ...
- ტილტილ** — საცაა თორმეტს დაჰკრავს... აგერ, ჰკრავს კიდევ... (გვერდის საათზე თორმეტი ირკვებ).
- მიტილ** — მე წავალ...
- ტილტილ** — რა დროს წასვლია, აღმასი უნდა მოვაბრუნო...
- მიტილ** — ნუ, ნუ მოაბრუნებ, ძმაო, მეშინიან...
წავალ...
- ტილტილ** — აქ საშიში არა არის-რა.
- მიტილ** — მკედრების ნახვა არ მინდა, არა...
- ტილტილ** — თვლები დახუჭე და ველარ დაინახავ...
- მიტილ** — (ტილტილს ებლაუჭება) — ტილტილ, არ შემძლიან... მიწიდან რომ ამოვლენ, შემეშინდება...
- ტილტილ** — ვგრე ნუ კანკალებ... რომ ამოვლენ, განა დიდხანს დარჩებიან!..
- მიტილ** — შენცა ჰკანკალებ. შენც ვეშინიან...
- ტილტილ** — დროა აღმასი მოვაბრუნო, დროა...
(ტილტილ მიაბრუნებს აღმასს, საზარელი წუთია. იორივე განუძრევლად დგანან ცოტა ხნის შემდეგ ჯვრები მიიმე-მიიმედ დაიწყებენ რყევას, მიწა იხსნება).
- მიტილ** — (ტილტილს მიეკვრება) — ამოდიან, ამოდიან...
(ყველა სამაროდან ნელ-ნელა ამოდიან სხვა და სხვანაირი ყვავილები. ეს ყვავილები ჯერ მკრთალნი და სუბუქნი არიან, ორთქლივით: შემდეგ თან და თან გათეთრდებიან, გაიზრდებიან და გაავსებენ იქაურობას. სასაფლაო რალაც შლაპრულ სილამაზის ბაღად გადაიქცევა. განთიადის პირველი სხივები წითელ-ფერს მოჰყენებენ მიდამოს, სუბუქი ნიავი ეალერსება ფოთლებს

ფოთლებიც, თითქოს პასუხს აძლევდნენ. წყნარად უფრო-
ფუტკრები ახმაურდებოან, ფრინველები უფრო უფრო
ნაზი სიმღერით დაჰხედებოან ამომავალ მზის სხივებს
და სიცოცხლეს. ტილტილ და მიტილ, ხელი-ხელ ჩა-
კიდულნი, გაოცებულნი და აღფრთოვანებულნი ამ
თვალის წარმტაც სურათით, ყვავილებისაყენ მიდიან
და მათ შორის ეძებენ სამარეების კვალს).

მიტილ — (ბაღახში ექებს) — სად არიან მიცვალებულნი?..

ტილტილ — (ექებს აგრეთვე) — აქ არსად სჩანან...

(ფ ა რ დ ა)

სურათი მერვე.

ფანდის წინ, წამკლავ წაბრძვას მშვენიერს დაუბდებს

შემოდინ: ტილტილ, მიტილ, სინათლე, ძალი, კატა, პური, შა-
ქარი, ცეცხლი და რძე.

სინათლე — მგონი ახლა კი ხელში ჩავიგდეთ ლურჯი ფრინ-
ველი... მხოლოდ დღეს ვათენებისას, ღონე რო
მოვიკრიფე, მომაგონდა... ჩვენ ახლა წალკატის
შესავალთან ვართ. წალკატში ყოველნაირი ბედ-
ნიერება, ყველანაირი სიხარული მოიპოვება. ყველა
ესენი ბედს აქვს ჩაბარებული.

ტილტილ — ბევრი არიან?.. პატარები არიან?.. დავინახავთ?..

სინათლე — პატარებიც არიან და დიდებიც, მსუქნებიც და
ვამხდრებიც. ზოგი ლამაზია, ზოგი მახინჯი, მაგრამ
მახინჯთა მეტი წილი ამას წინად წალკატიდან
განდევნეს: იმათაც უბედურებს შეაფარეს თავი...
უბედურებანი სწორედ ბედნიერებათა წალკატის
გვერდით სცხოვრობენ, იმათ შუა მხოლოდ ორთ-
ქლია, ან კიდევ თხელი ფარდა... როცა სიმართ-
ლის ან კიდევ საუკუნის ქარი უბერავს, ფარდა
აიწვევა ხოლმე... ვინც აქ შევა, საჭიროა ფრთხი-
ლად იყოს, რადგან ბედნიერებანი, თუმცა საერ-
თოდ, გულკეთილნი არიან, მაგრამ ხშირად იმათ-
შიაც გამოერევიან ხოლმე ისეთნი, რომელნიც უბე-
დურებზე უარესნი და საშიშნი არიან...

პური — მშვენიერი აზრი დამებადა... თუ მართლა ასეთი
საშიშნი არიან, ემჯობინება აქ დავრჩეთ, თუ ვი-
ნიცობა ბავშვებს გაქცევა მოუხდებათ, ჩვენ აქ სა-
შეილოდ მზალ იქნებით...

ძალღი — არა, არა მე ჩემს პატარა ღმერთს ყველგან ვაძეგვინებ
 ვები... ვისაც ეშინიან, ის კარებთან დარჩეს. **კატას შეგსჯდავს**
 კირონი არ არიან. (ჰურს შეგსჯდავს) მშობრები და
 (კატას შეგსჯდავს) მოლაღატენი!..

ცეცხლი — მე უეჭველად წამოვალ, ამბობენ იქ მრავალი გა-
 სართობიღო, სულ ცეკვაობენო...

პური — ბევრსა სკამენ?

წყალი — (გვჩქესით) მეც წამოვალ, ჩემს დღეში ერთი პატა-
 რა ბედნიერებაც-კი არ მინახავს...

სინათლე — გაჩუმდით, თქვენ არავინ რას გეკითხებთ... აი მე
 რა გადავწყვიტე: ძალღი, პური და შაქარი ბავშ-
 ვებს გაპყვებიან. წყალი მეტის-მეტად ცივია, ასე
 რომ იქ ვერ შევა, არც მოუსვენარი ცეცხლი შე-
 იშვება იქ. რძეს ვურჩევ, კარებთან დარჩეს, რად-
 გან ვე ძალიან მგრძობიერი არსებაა... კატა-კი,
 როგორც უნდა, ისე მოიქცეს, თავის ნებაა...

ძალღი — კატას ეშინიან...

კატა — მე უბედურებათა სანახავად წავალ, ზოგიერთი მათ-
 ვანი ჩემი მეგობარია...

ტიღტიღ — შენა, სინათლე, შენ-კი არ გამოგყვები?..

სინათლე — მე ასე ვერ გამოგყვებით ბედნიერებთან, ბევრს მათ-
 თვანს არ უყვარვარ... ბედნიერი ხალხის სანახა-
 ვად რომ მივდივარ ხოლმე, აი ამ სქელ პირბადეს
 ვიღარებ... (ამ სიტყვებით კაშაის სქელ და გრძელ
 ზიარბადეს და თავიდან ფეხებამდას შიგ შეესყვება.) ჩე-
 მი ერთი სხივიც-კი რომ დაინახონ, ბევრს მათ-
 ვანს შეეშინდება და თავს ცუდად იგრძობს...
 ესე-კი არავის-რა დაუშავდება...

(ღრუბლებიანი ფანდა ამხდება მქნსვე სურათსკ),
 (შემდეგი იქნება).

გ. ჯაბადარი.

† ილია აღსაზიშვილი.

მა წლის 13 იანვარს ტფილისის მიხეილის საავადმყოფოში გარდაიცვალა ქართველ საზოგადოებაში კარგად ცნობილი დაუღალავი და უანგარო მოღვაწე ილია სოლომონის ძე აღსაზიშვილი.

სწორეთ იმ დროს, როცა ჩვენი ნორჩი სახელმწიფოს აღმშენებლობითი მუშაობა იწყება, როცა თვითეული ქართველის ცოდნა და გამოცდილება ასე საჭიროა ჩვენი დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის, ქართველი ერის მოწინავე რაზმებს თანდათან აკლდებიან თვალსაჩინო მოღვაწენი, რომელთა დაუღალავი შრომა ჯერ კიდევ მრავლად ხელს შეუწყობდა ჩვენი სამშობლოს კეთილდღეობის საქმეს.

ქართველი ერისათვის, სამწუხაროდ, მეტად დიდი დანაკლისია ესეთი მოღვაწეების დაკარგვა, ვივოტებ, სწორეთ იმ დროს, როცა ქართველმა ასი წლის მონობის შემდეგ თავისუფლად ამოისუნთქა და თავისი მშობლიური კერის გაჩაღებას იმედიანად ხელი ჩაჰკიდა.

ამ პატარა წერილში ჩვენ გვსურს გავაცნოთ „ქვეყნის“ მკითხველებს ცხოვრება და მოღვაწეობა განსვენებული ილია ალხაზიშვილისა, რომელიც ჩვენს ჟურნალს დღიდან მისი დაარსებისა თავის თანამშრომლობით უსასყიდლოდ ემსახურებოდა.

განსვენებული ილია ალხაზიშვილი ეკუთვნოდა იმ გუნდს ჩვენი მოღვაწეებისას, რომელთა გულში საქართველოს ბრწყინვალე მომავალი ხატად და ჯვარად იყო განსვენებული, რომელთა „ძლიერ სულს“ ვერ აქრობდა ის აუტანელი პირობები, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში გამეფებული იყო რუსების ასი წლის განმავლობაში უსამართლოდ მფლობელობის დროს.

განსვენებულს ყოველთვის და ყველგან სწამდა, რომ საქართველო „არ მოჰქვდა“ და იგი არც მოკვდება და კიდევაც ამიტომ იყო, რომ იგი მთელ თავის სიცოცხლეში ასე იმედიანად შეჰყურებდა ჩვენს მომავალს და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, თავისი უანგარო წვლილი გულწრფელად შეჰქონდა იმ საღაროში, რომელსაც ქართველი ერის თვითცნობიერების საქმეს ეძახიან.

სამწუხაროდ, განუწყვეტელი შრომამ და ნივთიერად უკიდურესმა შევიწროებამ დააუძლურა განსვენებულის „ძლიერი სულის“ ფიზიკური არსება და, თუმცა ამა წლის 13 იანვარს იგი სამუდამოდ სიცოცხლეს გამოესალმა, მაინც საფლავში იმ რწმენით ჩავსვენა, რომ მისი საყვარელი სამშობლო, რომლის სასამსახუროდ იგი ასე დაუღალავად შრომობდა მთელი თავისი სიცოცხლე, დღეს უკვე თავისუფალია და იგი დიდი შრომით მოპოვებულ ამ თავისუფლებას, სანამ ქართველს პირში სული ედგმება, სანამ ქართველის სახელი დედამიწის ზურგიდან არ აღიგვება, ნებაყოფლობით არავის არასოდეს არ დაუთმობს.

ასეთი რწმენისა და შეხედულების ადამიანი იყო განსვენებული ილია ალხაზიშვილი და კიდევაც ამიტომ საქიროთ მიგვანია მივაწოდოთ მოკლე ცნობები ამ უანგარო მშრომელის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

ილია ალხაზიშვილი დაიბადა 1853 წლის 3 ნოემბრისთვის სიღნაღის მაზრის სოფელ ზიარში. განსვენებულის მამა სოლომონ ალხაზიშვილი იყო ყმა დაღესტნის სამხედრო უფროსის სიპონ შალიკაშვილისა, რომელიც პატარა ილიას სწავლა-

აღზრდის საქმეში დიდ თანაგრძნობას იჩენდა. იქვესი თვისა იყო განსვენებული ილია, როცა მას მამა გარდაცემული იყო დედა მისი მეორედ გათხოვდა სოფელ გურჯაანში.

გურჯაანში დედამ პატარა ილიკო მიიბარა ოპანენსა და-ლაქის კოლს, რომელმაც ცნობის-მოყვარე და ნიჭიერ ყმაწ-ვილს ასწავლა ანბანი, საღეთო სჯულიდან ზოგიერთი ლოც-ვები და ქვების მურიით ხარის ბეჭზე წერა.

ილიკო ექვსი წლის იქნებოდა, როცა ბიძა მისმა ივანე აღხაზი შეიღმა, რომელიც იმ დროს მილიციის მოხელედ ითვლებოდა თავად სიმონ შალიკაშვილთან, გასაზრდელად წაიყვანა ქ. ზაქათალაში, საცა თვით გენერალი სიმონ შალი-კაშვილი სცხოვრობდა. ზაქათალაში ილიკო ბიძამ მიიბარა ვიღაც სამხედრო ფერშალს, რომელიც რუსულ ანბანს ასწავ-ლიდა ილიკოს მაშინდელი დახვეწებული მეთოდის საშუალო-ბით.

გაზაფხულზე გენერალმა შალიკაშვილმა შემთხვევით დაი-წახა ეზოში მოთამაშე პატარა ილიკო, დაუძახა. მიუალერსა და დიდად მოეწონა ყმაწვილის გონივრული და მოსწრებული სიტყვა-პასუხი. ამ დღიდან თვითონ გენერალმა იღვა თავის თავზე ზრუნვა ილიკოს სწავლა-აღზრდის შესახებ.

გენერალი სიმონ შალიკაშვილი ჯერ თვითონ ასწავლი-და ილიკოს და შემდეგ კი დაუქირა მასწავლებლები, რომლე-ბიც ყმაწვილს გიმნაზიაში შესასვლელად ამზადებდნენ.

პატარა ილიკო 8 1/2 წლის იქნებოდა, როცა იგი მომზა-დებული იყო გიმნაზიის პირველ კლასისათვის, და გენერალმა სათანადო ზომებიც მიიღო ყმაწვილის ტფილისის გიმნაზიაში მისაბარებლად.

სამწუხაროდ, ამ დროს დაღესტანში ლეკები აჯანყდნენ და გენერალი შალიკაშვილი იძულებული შეიქმნა მათ დასა-შვიდებლად სამხედრო ძალებით დაღესტანში გამგზავრებუ-ლიყო. სწორეთ ამ მოულოდნელმა გარემოებამ ერთიანად შესცვალა პატარა ილიკოს მომავალი ბედი, და მისი სწავლა-აღზრდის საქმე.

დაღესტანში გამგზავრების დროს გენერალმა, როცა იგი თავის მეუღლეს ვედოქსიას ეთხოვებოდა, სხვათა შორის უთხრა: „დუსიკო, აი ჩემი ერთათ-ერთი ანდერძი, მე გთხოვ ჩემი დაწყებული საქმე არ ჩაფუშოთ. ვინცობაა ცოცხალი ვერ დაებრუნდეს, ჩემს ილიკოს ნუ დაღუპავთ. ლეჩაქი გაყიდვ

და ილიკოსათვის კი არამც თუ გიმნაზია, უმაღლესი სწავლებლის განათლებასაც, თუნდა საზღვარ-გარეთამდე, ნუ დაიშურებთ.

სამწუხაროდ, გენერალი სიმონ შალიკაშვილი ლეკების დამშვიდების დროს ვერავლად იქნა მოკლული და ამგვარად ილიკოს შუც თითქო სამუდამოდ უფსკრულს ჩაესვენა. გიმნაზიაში შესვლის ფიქრი ილიკოსათვის ამიერიდან უკვე მიუწოდებელი იყო.

მართალია, ქვიცი ვედოქსიას ძალიანაც მსურდა პირნათლად შეესრულებინა ქპრის უკანასკნელი ანდერძი, მაგრამ ამ სურვილის განხორციელებას მრავალი დამაბრკოლებელი პირობა უშლიდა ხელს.

დარჩა ცნობის-მოყვარე და ნიჭიერი ყმაწვილი უმწეოდ, უნუგეშოთ, თავის თავის ანაბარა, მაგრამ სწავლის მიღებას იმედი მინც არ დაუკარგავს. ქართული წერა-კითხვა რომ რიგიანად შეესწავლა, პატარა ილიკო დიდის მეცადინეობის შემდეგ სოფელ ვეჯინში (კახეთი) მიებარა ადგილობრივ მღვდელს. ზოტიკე მღვდელმა მისცა ხელში ილიკოს თავმოგლეჯილი ხუცური დავითნი და დროგამოშვებით ხელმძღვანელობას უწყვედა ხუცურის კითხვაში. მშვიერი, მწყურვალი ილიკო დაფლეთილი წიგნით ხელში თითქმის მუდამ დღე ატარებდა სოფლის მიწებებში, საცა იგი ზოტიკეს დაუღლებით ამოვებდა მღვდლის ვირსა და ცხენს. ილიკო კარგად გრძნობდა, რომ ამ მოვალეობის აღსრულება დიდად ხელს უშლიდა სწავლაში მისი ვარჯიშობის საქმეს და ამიტომ იგი სურლითა და გულით სტდილობდა ზოტიკე მღვდლისათვის თავი დაეღწია.

მართლაც, სწორედ ხმ დროს სოფელ გურჯაანში სამსონ მღვდელმა განსნა საეკლესიო სკოლა და ილიკოც ამ სკოლაში ისე დახელოვნდა ხუცურ კითხვასა და კარბელაშვილების კილოთი ვალობაში, რომ თითქმის შეეძლო მთელი წირვის განმავლობაში დიაკვნობა გაეწია. ილიკოს სამოციქულოს კითხვას და ვალობას ყველანი აღტაცებაში მოჰყავდა და მათ შორის ქვიცი ვედოქსიაც, რომელმაც ვადასწყვიტა პატარა ილიკო ტფილისის სასულიერო სემინარიაში მიებარებინა სახელმწიფო ხარჯზე. ამ აზრის განსახორციელებლად ქვიცს ცდა არ დაუკლია, მაგრამ მაშინდელმა ჩვენი სასულიერო უწყების მესვეურმა არქიერმა ვესევიმ თავის დაპირებას ანგარიში არ გაუწია და პატარა ილიკოს ამ მხრითაც ვა მოესპო. სწავლის შეძენისა.

დაბოლოს, კნენია ევლოქსიამ და მისმა მახლიყმეებმა გადასწყვიტეს ილიკო ტფილისში მალაზიაში მიებრუნებინათ ამ აზრით იგი კიდევაც გაისტუმრეს ტფილისში.

ილიკოს თავისი კეთილშობილთა ესეთი გადაწყვეტილება სრულიად ქკუაში არ მოსდიოდა და იგი ყოველ შემთხვევას ეძებდა სხვა რაიმე ხელობა შეესწავლა, რაიცა მის გონებას ერთგვარად მინც ვაანვითარებდა. კეთილი აღამიანების დახმარებით ილიკომ მოახერხა შესულიყო გორში შეჭვის აფთიაქის მოწაფეთ. შეჭვის აფთიაქში ილიკომ დიდი შრომის მოყვარეობა გამოიჩინა. გერმანელ აფთიაქის პატრონი შეჭვი აღტაცებაში მოდიოდა ილიკოს გამჭრიახობით და შრომის მოყვარეობით და ყველას გულახდილად ეუბნებოდა, რომ ქართველ კაცსაც დიდი უნარი ჰქონია შრომის მოყვარეობისაო.

ილიკომ ზედმიწევნით შეისწავლა წამლების დამზადება და საზოგადოდ მთელი აფთიაქის საქმე და აფთიაქის მოწაფის წოდება რომ მიეღო, საჭირო იყო სამაზრო სასწავლებლის გათავების მოწმობა წარედგინა. აქაც კიდევ დაბრკოლება. ესეთი მოწმობის მისაღებად საჭირო იყო მომზადება, გამოცდის ჩაბარება და მასწავლებელზე ორას მანეთამდე დახარჯვა. სამწუხაროდ ილიკოს ეს ფული არ მოეპოვებოდა და მისი გადახდა ვერც სხვა მოკეთებმა შეაძლებინეს.

ილიკომ ამ დაბრკოლების გამო გადასწყვიტა აფთიაქს ჩამოშორებოდა და ფერშლობა შეესწავლა. ორი წლის გამუდმებული შრომის შემდეგ ნიკეირმა ახალგაზრდამ ტფილისის საავადმყოფოში საჭირო გამოცდა ჩააბარა და 1872 წელს ქ. ახალციხეში გამწესებულ იქმნა ფერშლოად, რისთვისაც იგი ღებულობდა თვეში 12 მან. და 50 კაპ.

ახალქალაქში ილიკო მხნეთ დატოვებულა. ვაეცნო საზოგადოების წარჩინებულ წევრებს და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, პირნათლად ემსახურებოდა ადგილობრივ მკვიდრთ. რითაც მან სულ მოკლე ხანში დაიმსახურა საერთო სიყვარული და პატივისცემა ყველასაგან ვანურჩველად წოდებისა და მღვდმარცობისა.

ახალქალაქში განსვენებულმა ილიკომ მეგობრებისა და ნაცნობების დახმარებით შეიძინა პატარა აფთიაქი და, რომ აფთიაქში მუშაობის უფლება ჰქონდა, 1883 წელს ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში ჩააბარა გამოცდა და მიიღო აფთიაქის მოწაფის მოწმობა.

ესეთი მოწმობის მიღების შემდეგ ილიკოს გაეხსნა ფართო გზა და ამიტომ იგი ამით საესეებით სარგებლობს. ილიკოს ღრმად სწამდა, რომ აფთიაქის მოვლა-პატრონობას მეტი ცოდნა და გამოცდილება სჭირია და ამიტომ იგი ახალ-გაზღური აღტაცებით 1889 წელს მიემგზავრება ხარკოვის უნივერსიტეტში და ეწერება თავისუფალ მსმენელად სამკურნალო ფაკულტეტზე.

განსვენებულს ძალიან შეუყვარდა უნივერსიტეტში ბუნების მეტყველება, გატაცებული ესწრებოდა იგი ლექციებს და იშვიათის მანქანით და გულმოდგინებით ეწაფებოდა მეცნიერების უკანასკნელ სიტყვას. 1891 წელს ილიკომ მიიღო პროვინიორობის დიპლომი „cum eximia lauda“ და დაუყოვნებლივ დაბრუნდა სამშობლოში და თავის საკუთარ აფთიაქის მოვლა-პატრონობას შეუდგა.

განსვენებული ილია ალხაზიშვილი თავის საკუთარ საქმესთან ერთად მშურვალედ ჩაება საზოგადო მოღვაწეობის ფერხულში და ჩვენი ყველა საერთო საქმის სული და გული ქ. ახალციხეში განსვენებული ილია იყო. ახალციხეში არ დაწყებულა არც ერთი საზოგადო საქმე, რომ ილია ალხაზიშვილს მონაწილეობა არ მიეღოს და თავის ცოდნით, გამოცდილებით და ნივთიერის დახმარებით ხელი არ შეეწყოს. ახალციხის ადგილობრივი მკვიდრნი დიდად აფასებდნენ განსვენებულის უანგარო მოღვაწეობას საზოგადო ახპარეზზე, მაგრამ არა ნაკლებ ახალციხელებისა აფასებდნენ განსვენებულ ილია ალხაზიშვილის ესეთ მოღვაწეობას ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიაში მცხოვრებნი ქართველები, რომლებიც ხინამდელით ეცნობოდნენ ახალციხის მხარეს, მისი მაჯის ცემას, მის მკვიდრთა გაჭირვებას და დაღბინებას განსვენებულის საუცხოვო კორესპონდენციების საშუალებით.

1875 წლიდან დაწყებული განსვენებული ილია ყველა ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში ათავსებდა ვრცელსა და შინაარსიან კორესპონდენციებს, საცა ახალციხის მხარეს მამა-პაპური, მარადისეული ისტორიული ძეგლები და მონასტრებიც კი განსვენებულის მხატვრული გადმოცემით უსიტყვოდ მეტყველებოდნენ და ქართველ მკითხველს მოუთხრობდნენ ამ მხარეში საქართველოს ძლიერებისა და უტყუარ კულტურის ამბავს.

დიახ, დიდი ღვაწლი მიუძღვის განსვენებულ ილია ალ-

ბანიშვილს ჩვენს მშობლიურ სამწერლო ასპარეზზე, მთელი
 ორმოცდახუთი წლის განმავლობაში ილია აღზარდა და აღზარდა
 დაღვინა შრომობდა ყველა ჩვენს გამოცემებში და რომელი
 მწიგნობარ ქართველს სიამოვნებით არ გადაუციტხავს განსვენ-
 ნებულის „მტკვარი, ქოროზი და რიონი“, „ვარძის მონა-
 სტერი“, „ჯავახეთი“, „მეხუთერება“, „ბუნება და სამკურ-
 ნალო მეცნიერება“ და ცალკე გამოცემული ნაშრომი: „ბუნ-
 ნება და ცხოვრება“.

სამწუხაროდ, განსვენებულმა ვერ მოასწრო ყველა თავისი
 ხელთნაწერი გამოქვეყნებინა და ქართველ საზოგადოებისა-
 თვის მიერ საშუალება გაეცნო იგი. ამ გამოუცემელ მასალა-
 თა შორის აღსანიშნავია: ა) ფარმაცევტული ტერმინები, ანუ
 ქართულ-რუსულ-ლათინური სახელები წამლებისა, რომელთა
 რაოდენობა 2178 ტერმინს უდრის და ანბანის რიგზე აქვს
 დალაგებული, და ბ) „ბუნების ლექსიკონი“, შედგენილი
 ბრემის სისტემაზე.

ასეთი იყო ცხოვრება და მოღვაწეობა [იმ ადამიანისა,
 რომელიც ჩვენი „ჯეჯილის“ მკითხველებს დღიდან მისი
 დაარსებისა უსასყიდლოდ ემსახურა იმ სრულის რწმენით და
 იმედით, რომ დამოუკიდებელ საქართველოსათვის აღეზარდნა
 ღირსეული მოქალაქენი.

ღიდა და ფრიად მნიშვნელოვანია განსვენებულის ღვაწ-
 ლი ჩვენი საზოგადოებისა და მოზარდი თაობის წინაშე და
 ამიტომ მადლიერი ქართველი ვრი ყოველთვის დიდის პატი-
 ვისცემით და სიყვარულით მოიგონებს თავის გულწრფელ და
 უანგარო მოღვაწეს.

ა.ლ. მიქაბერიძე.

ბებერი მუხა.

— ვაიგეთ ახალი ამბავი? — ჩურჩულით შეეკითხა დილის ნიავი მინდორ-ველეებს.

— რა ახალი ამბავი? — მიმართეს ნიავს ყვავილეებმა.

— ბებერი მუხა მოკვდა!

— რომელი ბებერი მუხა? ის ხომ არა, ყოველთვის მაგარი და მძლავრი რომ იყო? სკდები, ნიავო! — არა, არა ზჯერა! — ეუბნება მინდორის ყვავილთა შორის ყველაზე მალაღობი გვირილა, — ჯერ კიდევ გუშინ ჩემი მეგობარი მერცხალი უგალობდა მუხას.

— მუხა მოკვდა ღამე, დიდმა ქარიშხალმა ამოაგდო იგი. — უთხრა ნიავმა და სწრაფად გაქროლა.

ნიავის ნათქვამი ვაიგონა ორმა ნიბლიამ, რომელნიც ველის ბოლოში ხტუნაობდნენ.

— მოკვდა? არა, შეუძლებელია! წამოიძახა დედა ნიბლიამ.

— გაეფრინდეთ, ვნახოთ მუხა.

ნიავი არა სტყუოდა. ტანოვანი მუხა გაშოტილიყო მწვანეზე ფესვებ ამოყრილი და ტოტებ დამტვრეული. ნიბლიები გულდაწყვეტილნი შეჰყურებდნენ წაქცეულ მუხას.

— რა დიდი დანაკარგია ჩვენთვის და მეზობელ ფრინველებსათვის ბებერი მუხა, — სთქვა დედა ნიბლიამ.

— მართალს ამბობ, მართალს, დიდი დანაკლისია ჩვენთვის: ველარ ვიხტუნებთ, ველარ ვიცინებთ და ვითამაშებთ მალულობას მუხის ტოტებზე. ჩემო კარგო, ბებერო მუხავ, ვილა დაგემალავს ბოროტი ქორისაგან?

— ისე მიყვარდა ბებერი მუხა, რომ მეგონა უკვდავი იქნებოდა, წუხილით მოსთქვამდა დედა ნიბლია.

— რა მაგარი იყო! ეს ახალი ამბავი მეტად საწყენად დარჩებათ ჩვენ მეგობრებს. რკოც აღარ იქნება. საწყალი ციყვი სადღა შეინახავს ზამთრის საგძალს?

— ერთი, პითხარი, ჩემო კარგო, როგორ ფიქრობ, მთელ ზაფხულს აქ დასტოვებენ მუხას? — შეეკითხა მეუღლეს დედა ნიბლია, რომელიც მუხის გარშემო დახტოდა.

— არა, ჩემო მეგობარო, ამას აქ არ დასტოვებენ. მოვლენ სოფლებები და წაიღებენ, მუხის ხე მათზესა დასტოვებენ. ერთმა მერცხალმა მითხრა მუხისაგან კაცები დიდრონ სახლებს აკეთებენ, რომელნიც დასცურავენო წყალში.

— საცოდავი ბებერი მუხა! — გულსაკლავად წამოიძახა დედა ნიბლიამ, — მინდა ვიცოდე ბებერი მუხის ამბავი... შენ?

— ჰო, რასაკვირველია, მეც მინდა!

— მოდი, გაეფრინდეთ, კაქკაქთან. იმან ხომ ყველაფერი იცის, ის გვიანბობს.

— გაეფრინდეთ! გაეფრინდეთ, ჩქარა!

* * *

მოხუცებული ბიცოლა კაქკაქი თავის ბუდეში იჯდა, რომელიც მაღალ ვერხვზე ჰქონდა გაკეთებული. სიბერისაგან თავს აცანცარებდა, ბუმბული სულ ვასცივენოდა.

— გამარჯობა თქვენი, შეილებო, გამარჯობა! — მიესალმა ხრინწიანი ხმით კაქკაქი ნაცნობ ნიბლიებს.

— გაგიმარჯოს, ბიცოლავ, გაგიმარჯოს! როგორ გუნებახვდა ხარ დღეს!

— ჰეი ვერა ვარ კარგათ, ჩემო პატარებო, ვბრმავდები... რამ მოგიყვანათ დღეს ჩემთან?

— შენ არ იცი, ბიცოლავ, ქარბუქმა რომ ბებერი მუხა ფესვებიანათ ამოაგლო?

— რაო? ბებერი მუხა? — გაიმეორა კაქკაქმა და ერთ ფეხზე წამოჯდა, — მართლა? ხომ არა ხუმრობთ!

— მართალს ვამბობთ, მართალს, ბებერი მუხა მოკვდა — წკრიალით უთხრეს ნიბლიებმა, — იმიტომ მოეფრინდით შენთან, რომ თუ იცი რამე ბებერ მუხაზე, გვიანბე.

— მუხის ამბავი? როგორ არ ვიცი. იმისი ამბავი, ჩემო კარგო, დედიჩემისაგან ვამიგონია. საწყალი მოკვდა! კიდევ ერთი მეგობარი მოგვაკლდა...

ნიბლიები ბუდის ნაპირას ჩამოსხდნენ, კაქკაქი გასწორდა და მუხის ამბავს მოჰყვა:

— ერთხელ, დიდიხანია მას აქეთ, როცა ჩვენი მეზობელი ხეები ჯერ ქვეყანაზე გაჩენილნი არ იყვნენ, ერთ დიდ ხიდან პატარა აკვანი ჩამოვარდა. ამ აკვანში პაწაწკინა ნორჩი სუსტი ბავშვი იწვა. ეს აკვანი რკო იყო, ბავშვი-კი — ბუტკი-ყველა რკოში ამისთანა ბუტკია. მიხედვით ალბად, რომ

ბავშვს თავის მშობლის ტოტებს შორის უნდოდა ეცხოვრა. მაგრამ ბავშვებს ერთი უნდათ, ღმერთი-კი მეორეს ფიქრობს. მაშ ასე, აკვანი მიწაზე ჩამოვარდა. ბავშვი ჯერ გონს არ მოსულიყო, რომ ციყვი დაეცა რკოს და გაარბენინა. მუხის ბავშვს შეეშინდა, ეგონა, სამუდაჟოთ ვილუბებო; მაგრამ ერთბაშად ძაღლის ყეფა მოისმა: „აუ! აუ!“ ამის დანახვამ ციყვა რკო გაავლო და ტყისკენ მოჰკურცხლა.

„მუხის პატარა ბავშვი ეხლა მინდვრის ბოლოში ეგდო თხილნარში, სადაც თავს იყრიდნენ შაშვები ახლო-მახლო ადგილებიდან.

„მუხის ბავშვი ხმელ ბალახის ქვეშ ჩავარდა: მალე თოვლიც მოვიდა და ის ადგილი მთლად დაჰფარა. ბავშვი ღრმა ბილს მიეცა. მთელი ზამთარი ეძინა.

მომავალ გაზაფხულზე ბუტკომ გამოიღვიძა. როდესაც მოშიედა, საქმელი მოითხოვა, მაგრამ ყურადღება არაფერ მი-აქცია. მარტო იყო, მზრუნველი დედა გვერდით არა ჰყავდა.

„მუხის ბავშვი დაღონდა. ის იყო ტირილი უნდა დაეწყო, მაგრამ ერთბაშად მოაგონდა, რომ მისმა დედამ აკვან-ში ორი პატარა ფქვილიანი ბალიში ჩასდო. სინესტისაგან ეს ფქვილი დედამიწაში ცომად გადაქცეულიყო. ბავშვმა ცო-მი გასინჯა და ძალიან ეგემა.

პატარამ იმდენი ჰემა, რომ მოღონიერდა. გაიზარდა და აკვანში ველარ დაეტია. ნელ-ნელა ქვევითკენ იწია და ბალი-შების შუა მიწაში გავიდა.

ბავშვი ძალიან კმაყოფილი იყო. როგორც ყველა პატარა მცენარეს, იმასაც ვაეხარდა... აბა გამოიცანით, რა? ფესვი. პატარა ფესვი, რომელიც მიწაში წავიდა და წყლისა და წვე-ნის წუწუნა დაიწყო მიწიდან. ეხლა იმას ცოში აღარ ესაქი-როებოდა. მუხის ბავშვი დიდ ბიჭუნად გადაიქცა, ცომი-კი მარტო თოთო ბავშვების საზრდოა.

„მარტო ყოფნა მოსაწყენია, ამიტომ მუხის შეილსაც მოსწყინდა მარტო ყოფნა. მთელი დღე ოხრავდა და ნაღვლობ-და: ნეტავი შემეძლოს ჩემ სატუსალოდან გასვლა, — ფიქრობ-და ბავშვი. იქნება პატარა ამხანაგებიც ვიშოვნო.

„როგორც ყველა ახალგაზრდა მუხა, ესეც მომთმენი და გულადი იყო. რაც ღონე და ძალა ჰქონდა, თავით აწევბოდა ზვეით. უნდოდა, სატუსალოს ქერი აეხადა.

„მხოლოს პატარა მუხა განთავისუფლდა. უნდა გენახეთ, რა ამაყათ და ლამაზათ აქანებდა აქეთ-იქით თავის პატარა ღეროს როს ორი პაწაწკინა ფოთლით. მშვენიერი სანახავი იყო, ყველა ვალერსებოდა და ესიყვარულებოდა, პეპელა ვარს ცვლებოდა. კალია, რომელიც ფრთებით ეხებოდა, გაჩენას ულოცავდა. ეშინოდა მხოლოდ უზრდელი ლოკოკინასი, მეტადრე მშინ, როცა ლოკოკინა თავის უშნო რქებს გამოიშვერდა.

სალამოხანს ბალახებიდან მატლი გამოცოცდა და შორიდან თვალი მოჰკრა პატარა მუხის შწვანე ფოთლებს.

„აი ვახშამიც ვიშოვნე, — გაიფიქრა მატლმა, — რა გემრიელი იქნება, — და მიცოცდა ფოთლებისაკენ.

„პატარა ღეროზე აცოცდა და ფოთლებს ჰამა დაუწყაო. შეეშინდა პატარა მუხას; დედისაგან ვაგონილი ჰქონდა, რომ ყველა მცენარე ფოთლებიდან სუნთქავსო. დიდი სიამოვნებით ჩაძვრებოდა უკანვე მიწაში.

„იმ დროს, როცა მატლი ლამაზს ფოთლებს სჯამდა, ერთბაშად ფრთების ქნევის ხმა მოესმა. პატარა მუხას თავში რაღაც მოხვდა და აზრი დაკარგა, როცა გონს მოვიდა, დაინახა კიუტა ჩიტო, რომელსაც პირში მატლი ეჭირა.

— „გმადლობ, გმადლობ! — მიამახა ჩიტს პატარა მუხამ. ჩიტმა მატლი შექამა და მზიარულად ფრენას მოჰყვა.

— „რა ბედზე მოიტაცა ჩიტმა მატლი? ჩემო ძვირფასო ღერო, ჩემო ლამაზო ფოთლებო, რა მომივიდოდა უთქვენოთ?..

* * *

კოტა სიჩუმის შემდეგ ბიკოლა კაქკაქმა განაგრძო:

— ვავიდა დიდი დრო, ვაიარა მრავალმა წელმა. პატარა მუხა ლამაზ დიდ მუხად გადაიქცა, რომელსაც მაგარი მსხვილი ღერო და ფოთლებით დაბურული ტოტები ჰქონდა. ეხლის პატარა მუხა-კი არა, პატივცემული დედა იყო, რომელსაც ვარე მრავალი ახალგაზრდა შვილები ეხვია.

„როგორც გულკეთილი და თაოსანი დედა თავისი ტოტებით იფარავდა შვილებს ჭარიშხალისაგან. შვილებსაც არაფრისა არ ეშინოდათ. ჰამის დიდი მადა ჰქონდათ და ამიტომ მაგრები და ღონიერები იყვნენ.

„მალე დედის გარშემო ადგილი პატარა მუხნარად გადაიქცა. ყველა მხრიდან ფრინველები მოფრინავდნენ და დილიდან საღამომდის ჟივილ-ხივილი გაჰქონდათ.

„მაისის ერთ დილას დედამ უთხრა პატარა მუხებს:

— ჩემო ძვირფასო შეილებო, ერთი რამ უნდა გითხროთ: თუ მადიანათ ამოსწუწნით მიწიდან საზრდოს, პატარა რკოებს მოისხავთ, რკოებიდან-კი პატარა მუხები გაჩნდებიან. მაშინ მე ბებია გავხდები, — სიხარულით დაუმატა დედა.

„მთელი დღე მუხნარში დიდი მხიარულობა და დღესასწაული იყო. შუალამე გადავიდა, ისინი-კი ისევ ტოტებს იჭნევდნენ და ფრინველებს ძილს უფრთხობდნენ.“

„მაგრამ ხეებისა და ფრინველების სიხარული ხანგრძლივი არ არის. მეორე დღეს გათენებისას ტყეში გლეხები მოვიდნენ. დამფრთხალი ფრინველები ბუდეებიდან გამოფრინდნენ. ციყვები ტირილით გამოვარდნენ და გაიქცნენ. ახალგაზრდა მუხები-კი შიშისაგან იღვინდნენ.“

— ჩაბ, ჩაბ! — გაჰქონდა კულუმბს. ახალგაზრდა მუხები მიწაზე ეშვებოდნენ... სამწუხარო იყო ის დღე. სალამოზე მკვდრები გყარნენ მუხები ძეძვებში. მათი დედა-კი მწარედ სტიროდა.

მალე მთის წვეროდან ბადრი მთვარე ამოვიდა. ბებერმა მუხამ ჭკითხა მთვარეს:

— ჩემო კარგო მეგობარო, მთვარეე, ხომ არ იცი რაზე დამიხოცეს შეილები?

მაგრამ მთვარე ღრუბელმა დაფარა და ბებერი მუხა ისევ ბნელაში დარჩა.

ცაში მრავალი პატარა ლამპარი აენთა. ახლა ამათ შეეკითხა ბებერი მუხა:

— ვარსკვლავებო, ჩემო ცქრიალებო, თქვენ მაინც მი-თხარით, რაზე დამიხოცეს კაცებმა შეილები?

ვარსკვლავებმაც არაფერი უთხრეს. გათენებამაც მოატანა. ბებერი მუხა ისევ მწარედ სტიროდა. დარდისაგან დასუსტდა. მეგობარი ფრინველებიც ველარ ანუგეშებდნენ. შემოდგომა არც-კი დამდგარიყო. რომ ფოთლები გაუყვითლდა, ღერო დაუსქდა. ყველა მეზობელი სულ ბებერ მუხაზე ლაპა-რაკობდა, მუხა მალე უნდა მომკვდარიყო.

ერთხელ, როდესაც მუხა ხელიახლა შეეკითხა თავის თავს: რად მომიკლეს შეილებიო, ბებერმა მაშემა ვაიგონა და უთხრა:

— შენი შეილები? კაცებმა მოსჭრეს, იმიტომ რომ მათ-თვის მუხის ხეები საჭიროა: რადგან შეშას აპობენ ცეცხლისათვის. მუხის ჭერქს-კი ფეხსაცმლის რკაყვიებისათვის ხმარობენ.

ხომ ხედავ, შენ შეიღებს ადამიანისთვის დიდი სარგებლობა მოუტანიათ. ჩვენ ამიტომ ვინდებით, რომ კაცს სარგებლობა მოუტანათ.

ამის ვაგონებაზე დედა თითქმის ცოტა დაშოშინდა.

მომავალ ვაზაფხულისათვის მუხა ხელახლა გამხიარულდა და შემოდგომა როცა დადგა მუხის ტოტებს აუარებელი რკო ესხა, ტოტები სიმპიშისაგან იზნიქებოდნენ...

— ჩემო ბიცოლავ, მაპატიე, უნდა შეგაწყვეტინო ლაპარაკი, — ერთაშად უთხრა ნიბლიამ, — შენ გენაცვალე, ერთი მითხარი, რა არის, მუხის ფოთლებს წითელი რგვალი რალაცები რომ ასხია? შარშან, როცა ჩემი მეუღლე შინ არ იყო, მე და ჩემმა მეგობარმა შეეთაფა წყალ-წყალამ, მუხის ტოტებზე კეკემალულობის თამაში დავიწყეთ. ამ დროს ფოთოლზე მშვენიერი წითელი ფერის მრგვალი რალაცეები შევნიშნავალუბალია მეთქი, ვავიფიქრე და კენკა დაუწყე, მაგრამ მწარე გამოდგა. მეგონა, შოვიწამლე მეთქა.

— აი შე პატარა მსუნავო, შენა! თავის ქნევით უთხრა მოხუცმა კაკკაქმა, — მსუნავი ხარ და ამასთან ერთად სულელიც! სადა თქმულა, რომ მუხას ალუბალი ესხას? ის მრგვალი ბუდეა.

— არა ბიცოლავ, ეგ შეუძლებელია! ყველა ყველა, მაგრამ ბუდე-კი არ არის.

— კი, ჩემო ლაპაზო, ბუდეა, რომელშიაც მწერის ბარტყი წევს... ვაკვირვებული ნუ მიცქერი, შენ რომ ის რგვალი ვაგებხსნა, შიგ მატლს ნახავდი.

— ნუ თუ მართლა მატლსა ვნახავდი? — შეეკითხა ნიბლიამ.

— ისეთ ბუდეუნა მატლს, რომელიც მე საშინლად მიყვარს.

— სუ, დაიცა, ვიღაც მოდის! — წაიბუტბუტეს ნიბლიამ და კაკკაქისაკენ მიიწიეს.

მართლა და გზად მიდიოდა ბეჭებში მოხრილი ბებერი კაცი, ზურგზე გოდორი ეკიდა.

— ჰო, ეს ბაბუა ზაქარაა, — უთხრა კაკკაქმა. — თქვენ მაგას არ იცნობთ, ან საიდან გეცნობებათ, ჯერ ახალგაზრდები ხართ. ეს კაცი დიდიხნის მეგობარი იყო ბებერი მუხისა. ჯერ ისევ ბავშვი იყო ბაბუა ზაქარა, რომ დილაობით მოიბრუნდა ხოლმე მუხის ქვეშ სათამაშოდ, ერთხელ ამასაც დიდი უბედურება დაატყდა თავზე, მაგრამ ამაზე მერე, თორემ გრძელი ამბავია.

— არა უშავსრა, ბიცოლავე, შენი ქირიმე, გვიამბე, ძალიან გვიყვარს სხვა-და-სხვა ამბები! — გულ დასმით ბოღნენ ნიბლიები.

— მაშ კარგი, აბა ყური დამივდეთ. ერთხელ პატარა შაქრო მუხაზე ავიდა, ზედ წვერზე მოექცა, მაგრა ჩასქიდა ხელი და იძახოდა: აჩუ, ცხენო, აჩუო; ერთბაშად — ჩახ! — ტოტი მოსტყდა და პატარა შაქრო ძირს ჩამოვარდა.

„ფრინველები დაღონებულნი უტკეროდნენ, რადგან მათ პატარა შაქრო ძალიან უყვარდათ. შაქრო გულკეთილი ბიჭი იყო, ფრინველები ეცოდებოდა და ზამთარში მათთვის საკენკი მოჰქონდა. თავისდღეში იმათ ბუდეებს ხელს არ ახლებდა. პატარა შაქრო კოჰლობით, ნელნელა სახლში წავიდა, მეორე დღეს მუხის ქვეშ სათამაშოდ აღარ მოსულა. ჩიტები დაღონდნენ, აღარ გალობდნენ.“

გაიარა მთელმა კვირამ. პატარა ზაქარა მაინც არ მოსულა. ღამე, როცა რბილ ხავსისაგან გაცეთებულ ბუდეებში ბარტყები გამოიღვიძებდნენ და ფრთებიდან თავს გამოჰყოფდნენ ნაზი ხმით მოჰყვებოდნენ:

— „წრ... წრ... წრ...“

ეს ნიშნავდა: „დედა, იქ ვილაცა ტირის, აღბად პატარა ზაქარაო“.

დედა უპასუხებდა:

— „ქიკ... ქიკ... ქიკ... დაწყნარდით შეილებო, ეგ — ქარია.“

კვირა დღეს, როცა სოფლიდან ზარის რეკა მოისმა, პატარა ზაქარა გამოჩნდა. სუსტი და გამხდარი იყო, ფეხებს ძლივს სდგადა. ძალიან ავად ყოფილიყო, მაგრამ დედამ მოუარა და მალე გამობრუნდა: ფერიც მოსვლოდა. როცა ტყეში პატარა ბიჭი დაინახეს, ყველამ გალობა მორთო-

„წრ! წრ! წრ!“

„შაქარა კარგათ არის!“

„ქიკ! ქიკ! ქიკ!“

კაქკაქი შეჩერდა. დედა ნიბლიამ ნისკარტით ბუმბული გაისწორა, მაშა ნიბლიამ-კი ცრემლები მოიწმინდა და თვალი გააყოლა ბაბუა ზაქარას, რომელიც მალე ხეებს მოეფარა.

— ეხლა, ჩემო პატარებო, დამჩნა გვიამბოთ კიდევ უკანასკნელი დღეები ბებერი მუხის ცხოვრებიდან, — განაგრძო კაქკაქმა. — მრავალმა წელმა გაიარა მუხის თავზე. მუხა ძალიან მოიღალა. ის ყველაზე ბებერი ხე იყო მთელ ამ მხარეს. ზემი ბებია, რომელიც ძალიან ჰყვიანი და ნასწავლი იყო, ტყოდა ხოლმე მუხაზე, სამასი წლისა არიო. მავდენი

თელა არ ვიცი, გონება არ შექნევს... ერთი სიტყვა...
ძალიან ბებერი იყო. საშინლად სწუხდა მარტოობა...
ვეები და მეგობრები დიდხანია ქვეყანაზე აღარა ჰყავდა.

ამ დროს მუხამ ერთი ამხანაგი გაიცნო, რომელსაც
უნდა დაეტკობო მისი სიცოცხლის უკანასკნელი დღეები. და-
დგა გიორგობის თვე თავისი წვიმიანი და ცივი დღეებით:
ბებერი მუხა ზამთრის ძილს აპირებდა, მაგრამ ამ დროს რა-
ღაც დიდმა ხმაურობამ თავზარი დასცა:

„ჩახ! ჩახ!“

ეს იყო მონადირეს თოფის ხმა, რომელიც თავის ძაღ-
ლით მუხას უახლოვდებოდა. ხის ქვეშიდან მოისმა კოდალას
სუსტი და შეშინებული ხმა.

— ტიო! ტიო! დავიღუბე! სად წავიდე, სად დავიძალო?
შეეცოდა მუხას კოდალა და უთხრა:

— კოდალაე, ჩემო კარგო, შე საწყალო, დაიძალე, ჩემ
ფულუროში.

კოდალამ ბებერი აღარ იფიქრა და ფულუროში შეიჭ-
ბინა დასამალოვად. მონადირე თავის ძაღლით წავიდა და კო-
დალას საფრთხე ასცდა.

— მუხამ სიკვდილს გადაპარჩინა და არ ვიცი, რითი გა-
დაუხადო, — ამბობდა კოდალა.

კოდალამ მუხის ღერო გასინჯა და ნახა, რომ ხე სულ
შექმული იყო ქიებისაგან. მიჰყო კოდალამ ხელი საქქეს.
დილიდან საღამომდის ისმოდა კაკუნი:

„კაკ! კუკ!“ აუარებელი მწერა გაურბოდნენ კოდალას.
მაგრამ კოდალას ენა გზას უღობავდა, იჭერდა და გემრიელ
ქიებს შუცლისაგან ისტუმრებდა.

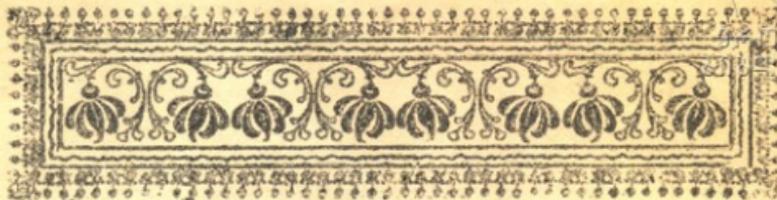
დადგა ზამთარი. ბებერი მუხის ბექები თოვლმა დაფა-
რა, კოდალა თავს აღარ ანებებდა მუხას. დიდხანი არ არის,
რაც კოდალა ფულუროში ვნახე, სულ კანკალებდა, ბუმ-
ბული გასკვივროდა, თავის ბინიდან გარეთ არ გამოდიოდა.
დიდ მასლაათში იყვნენ ისა და მუხა. . .

ბიცოლა კაკკაქი ვაჩუმდა. ნიბლიებიც სულგანაბული
იყვნენ. ისინი ფიქრობდნენ ბებერ მუხაზე, რომელსაც სამუ-
დამო დასძინებოდა, და მის მეგობარ კოდალაზე.

— ვინ იცის, ბიცოლაე, — წამოიძახეს ერთ ხმად ნიბლი-
ებმა, — ქარიშხალმა ორივე მოჰკლა?

— შესაძლებელია, შეიღებო, — უპასუხა ბებერმა კაკკაქმა.

ვერა მიქაბერიძისა.

ჩვენი სამშობლოს წლები.

მ დ ი ნ ა რ ი თ ი მ რ გ ი .

თერგი რბის, თერგი ღრიალდებს,
კლდენი მანს ეუბნებიან!
გა. ორბელიანი.

ჩვენი სამშობლო საქართველოს დედა ქალაქი-
როგორც ყველას მოეხსენება, ტფილისია. ვინც
ტფილისში სცხოვრობს ან ყოფილა და დაუ-
თვალიერებია მისი ვანაპირა მზარე ჩრდილოე-
თით, მდ. მტკვრის მარჯენი, იმას ეცოდინება,
რომ ვერაზე, სადაც თავდება ოცდაექვს მაისის
ქუჩა (წინად ამ ქუჩას ოლღას ქუჩა ერქვა) იწ-
ყება მშვენიერი გზა-ტყეილი, რომელსაც „საქართველოს სამ-
ხედრო გზა“ ეწოდება. იგი სიგრძით ორასი ვერსია და მიდის
ჩრდილო კავკასიის მთავარ ქალაქ კავკავამდე.

ეს გზა ჯერ მდ. მტკვრის პირად მიდის, შემდეგ სოფელ
მცხეთასთან მტკვარს შიარდება და მდ. არაგვის მარჯვენა ნა-
პირზე მიიკლავება. ტფილისიდან 105 ვერსის მანძილზე მდ.
არაგვი და სამხედრო გზა იყრებიან, ერთერთს შორდებიან:
არაგვი თეთრ პრიალა ხაზივით მიიკლავება დაბლა ხევში,
უზარ-მზარ მთებს შორის, ხოლო სამხედრო გზა ადის გუ-
დაურის მთის ფერდობზე და ვადადის ერთ მაღალს უღელტე-
ხილზე, რომელსაც ჯერის უღელ-ტეხილი ეწოდება. ეს სახელი
ამ ადგილს იმიტომ ჰქვია, რომ გზის ერთ მხარეს (თუ სა-
ქართველოდან მივმზავრებით ჩრდილოეთ კავკასიისკენ, მაშინ
მარჯენი) სდგას კლდის ჯვარი. როგორც ზემოთ ვაღმოც-
მა ვეიამობს, ის ჯვარი აღმართულია თამარ-შეფის ჰაპის და-

ვით აღმაშენებლის მიერ. ჯვარი შეუკეთებია ერთ რუს გენერალს, საქართველოში ერთხანად მთავარმართებელად მოხელის ერმოლოვს, ამიტომ ზოგი ერმოლოვის ჯვარსაც ეძახის. ჯვრის უღელტეხილი ერთი უმაღლესი ადგილთაგანია, სადაც ეტლით მოვზაურობა შეიძლება. მისი სიმაღლე, შავი ზღვის ზედა პირიდან რომ ვიანგარიშოთ, ორი ვერსი და ასი საყენია.

საქართველოს სამხედრო გზა, გადავა რა ჯვრას უღელტეხილს, ჩაეშვება თავქვე და მიიზღაზნება ღრმა და ვიწრო ხეობაში, რომელსაც ეწოდება ხევი, იქ მოსახლე ქართველებს კი — მოხვევნი.

აი როგორ ავეციწვრს პატონიშვილი ვახუშტი თავის გეოგრაფიაში ხევის:

„ხოლო მთიულეთის ჩრდილოთ არს ხევი, ვარდავლის გზა ხევს კავკასსა ზედა. არამედ არს დაბალი და უტყყო. ზამთარ ვერა ვლის ამას ზედა ცხენი თოვლის სიდიდითა; ზაფხულ არს ბალახიანი, ყვავილიანი; ხოლო ხეობა ხევისა არს მოსავლიანი ხორბლისა, ქრთილისა, სელისა, შერისა, შთასავლით გველეთამდე. არა არს აქ ხილნი თვინიერ მთის ხილთა; არს კოწახური, მოცხარი, კლდის მერსენი და სხვანიცა ბალახთა ხილნი; არს ვარდი ქალათა მრავალფურცლოვანნი და წითელი მრავალი და სხვანიცა ყვავილნი მრავალნი. პირუტყვნი, რაც ოდენ ეტევის მრავალნი, ცხვარი უღუშო, არს აქა მჯიხვი მრავალი ჯოჯად და არჩვი. არს ფრინველი შურთხი, გლუნი, და ზაფხულს მწერი ურიცხვი; იტყვიან ლითონს ოქროსასა და ვერცხლისასა; არა არს ტყე აქა, არამედ ზიდვენ გველეთის ქვემოდან; ჰავით არს კეთილ მშენი. კაცნი არიან მბრძოლნი, ძლიერნი, ახოვანნი, ჰაეროვანნი, ვითარცა მთიულნი, გარნა ესენი უმჯობესნი ყოველთა“.

ამ ადგილის მთავარი მდინარე არის თურვი; იგი ამ პირქუში კუთხის პირშო შეილია.

კავკასიონის ქედის მწვერვალთა შორის ერთი ღირს შესანიშნავი ადგილი თვის სიმაღლითა და სიდიდით უჭირავს მყინვარს, ვახუშტის თქმით „უმალღეს ყოველთა კავკასს და მარადის ყინულით შემოსილი“. მას ეძახიან აგრეთვე ყაზბეგსაც; ოსურად ჰქვიან კრისტი ცუბ, რაც ნიშნავს ქრისტეს შუბს; ქისტურად ჰქვიან ბეშლამ-ქორტი.

ეს ის მთაა, რომელზედაც ილია ჭავჭავაძე თვის პოემა „აჩრდილში“ სწერს შემდეგს:

აღმობრწვინდა მზე დიდებულათა
და განათა ქვეყანა ბნელი,
კავკასის მთების წვერთა მადლთა
ზედ გადაჭყინა ოქროს ნათელი;
აღმობნდა მთების შუა შეინვარა
ტისა და ქვეყნის შუა დაკიდულ
ოგივ დიადი, აგივ შძენვარა,
ოგივ დიდებულ და დაღუშებულ.
ქვესკნელ ძალთაგან ოგი მთა შედგრა
ტის განსადევვად ამოზადულა,
შაკრამ მის სრბოლა ტაში უგრად
თითქოს განტეხით შეჩერებულა.
მისი უნუღით ნაკეთი თაგი
მოართო ოქროს მზის სხივებით,
ქვეყანას მშისარს მის ფრთათა ზეგა
დასტქარის რისხვით დამუქრებითა:
თითქოს ელისო განკითხვის დღესა,
რომ იგრადალს, წამოაქუსს,
ხმელეთს დაეცეს, შერმედ ქვესკნელსა
თვითც დაიდუმს, აგიც დაიდუმს.

ასეთია პოეტურის აღწერით მყინვარი, რომელსაც, იმავე პოეტის სიტყვით რომ ვთქვათ, ორბნი, არწივნი ვერ შეხებ-
ბიან, სად წვიმა-თოვლნი ყინულად ქმნილნი მზისგან არ-
ოდეს არა სდნებიან. სიმაღლე ამ მთისა 16546 ფუტია, რაც
უღრის დაახლოვებით ოთხნახევარ ვერსზე მეტს. თვით მყინ-
ვარის წვერი ორად არის გაყოფილი და ისეთ შთაბეჭდილებას
ახდენს მნახველზე, თითქოს ერთ ღროს იგი მთლიანი ყოფი-
ლიყოს და შემდეგ რამეს შუაზე გაეპოს. ამის შესახებ არსე-
ბობს ხევში ლეგენდა, რომელიც მოგვითხრობს შემდეგს:

წინად, შორეულ წარსულში, მყინვარის წვერი მთლიანი
იყო და ისეთი მაღალი და მიუკარებელი, როგორც ახლა. რო-
დესაც ღმერთმა ცოდვებით სავსე ხალხის დასჯა მოინდომა,
მან დედა მიწას მოუვლინა ძლიერი წვიმა, რომელიც ორმო-
ცი დღე და ორმოცი ღამე კოკისპირულად ასხავდა ციდან.
წყალმა მთლად წალეკა დედამიწის ზურგი, ყველაფერი დამა-
ლა, დაახრჩო და გაანადგურა. წყალი თავს გადაეგლო ყველა

მთას და მაღლობს. მხოლოდ ერთად-ერთი მყინვარი იყო, რომელიც მაღალი, ცაში ატყორცნილი წვერით ობლად-ობლად აღმართულიყო ზღვა წყალში. ჩოდესაც ქარი დაჰკრავდა წყალს და უზარმაზარ ზვირთად ააგორებდა, ეს ზვირთი თავზე ევლებოდა მყინვარს და კლდოვან ქეჩოს ულოკავდა. მეორმოცდა-პირველ დღეს ღმერთმა ბრძანა წყლის დაშრობა. ამოვარდა ქარი, რომელიც აქეთ-იქით აქანებდა ობლად მოხეტიალე ნოეს კიდობანს; ხან ჩრდილოეთით ერგებოდა მას, ხან სამხრეთით და აი სწორედ ამ ქანაობის დროს ნოეს კიდობანი დაეჯახა მყინვარის წვერს, წყლიდან რომ ამოიყურებოდა, და ისე მძლავრად, რომ იგი შუაზე გააპო.

ასეთია ხალხის თქმულება მყინვარზე.

მყინვარის მთა თოვლითა და ყინულით არის შემოსილი. ყოველთვის ზამთარ-ზაფხულს ეს თოვლი და ყინული არ კლებულობს, პირიქით ყოველ ზამთარს მას ემატება ახალი თოვლი, რომელიც ძალიან მალე, სიცივის ზეგავლენით, ყინულად გადაიქცევა ხოლმე და ძველს აწეება ზევიდან ახალკანად. ეს ყინულები ჯგუფდებიან მყინვარის უფრო იმ მხარეს, სადაც ხევია მყინვარის ვარშემო. ამისთანა ყინული, ღრმად ხევში ჩაწოლილი და რამდენიმე ათასი წლოებით დაგროვილი, არის რვა. მათში უფრო შესანიშნავია ცვისის, დვედორაყის და გერგეთის საყინულები. აი ეს ყინულებია, რომელნიც თავის ძუძუდან ნატურ ცივ-ანკრა წყალს უხვად აწოვებენ მდ. თერგს.

მყინვარს ჩრდილო-დასავლეთით დასცქერის ერთ მთას-ზილგანაოხს. უკანასკნელის ჩრდილო ფერდობიდან გამომდინარეობს ერთი ნაკადი: ცივი და ჩქარი, რომელიც თავ-სამტვრევ სიჩქარით და სისწრაფით მოექანება დაბლა ხეობისაკენ. აი ამ პატარა და ანც ხევის წყალს სთვლიან თერგის სათავედ, თუმცა უმთავრესი მისაზრდოებელნი შესართავნი სათავეს იღებენ მყინვარის ფერდობებზე და თეთრ, უზარმაზარ, პირველ-ყოფილ საარაკო ცხოველივით გაწოლილ ყინულებიდან. მდინარე თერგს ოსურად ჰქვიათ „თეოქ“, ქისტები უწოდებენ „ტირკ“ს, რუსები ეძახიან „ტერგ“ს, ბატონიშვილ ეახუშტს თავის გეოგრაფიაში თერგის სახელად მოხსენებული აქვს „ლოაშეკი“. ეს სახელი, ამ გეოგრაფის თქმით, ძველად რქმევია ამ მდინარეს.

ის პატარა მთის ნაკადი, თერგის სათავედ რომ ითვლებ-

მა, ხეობის ძირში ჩასვლისას იმდენად მოულოდნელებული და წყლ-ვაშვარებულია, რომ მთის პატარა წისქვილის პატარა აქვებს ატრიალებს. აქ ეს წყალი სამხრეთიდან ჩრდილოეთით მიმდინარეობს. ვაიელის რა ხუთ-ექვს ვერსს და ჩაჯდება რა ღრმად კალაპატში. სოფელ სოფრათის ცოტა ზევით, გაუზვეს აღმოსავლეთისკენ. ესე ვაიელის სამ-ოთხ ვერსს, ჩაურბენს პატარა ტყეს, რაც იმ მხარეში იშვიათი მოვლენაა და ახლად აღმოსავლეთ-სამხრეთისკენ იზამს პირს და ცნობილ თრუსოს ხეობაში შედის.

მთელ იმ მანძილზე, სადაც თერგი მალალ მთებს შუა-მოქცეული იგი რკინის მავარ ვალიაში გამოაწყვედულ აფთარსა ჰგავს: მდგარი ბრძოლაა აქ თერგსა და მის კიდეთა შორის. ამ ბრძოლაში ხან ერთია გამარჯვებული, ხან მეორე; ხან თერგის საწარელი, გულ-საკლავი ღმუილი ვაისმის და ხან ძირ გამოთხრილი და ჩამონგრეული მალალი კლდის შწარე კენესა. უფრო ხშირად გამარჯვებული კლდეები არიან, რომელიც დაინახავენ რა დამორჩილებულ და დაუძლეულ თერგს. ხან ერთს მხარეს უკრავენ თავს და ხან მეორეს, ხან აღმოსავლეთისკენ მიაჭროლებენ ხან დასავლეთისკენ. ხან არცხნივ მიაქანებენ მის იშვიათად დაშწნარ წყალს, ხან მარჯვნივ. მაგრამ თერგი ხცილობს ძვირად დაუსევას მოწინააღმდეგე კლდეს გამარჯვება და იბრძვის უკანასკნელ შესაძლებლობამდე, ლამობს რაც შეიძლება მეტი ჩამოაცალოს, მეტი ჩამოფხოქნოს, მეტი დააკლოს. თერგი დარწმუნებულია, რომ დროებითაა იგი დამარცხებული, რომ ბოლოს მაინც წამოიქცევა კლდე, ჩქარ ტალღების ცემისაგან გამოეცლება ძირი და წამოპირქვეადება.

კარგი სანახაია გამარჯვებული თერგი: ვაფთვებული იგი ეკვეთება კლდეს, უთხრის ძირს, ანგრევს, შლის, აკლის ნეგებრთელა ნატეხებს, იხუტებს გულში, ახვევს თავის ტალღის გრილ კალთებში და ერთი კიყინით და ყვირილით, რომელიც ადამიანს ჰკუთხე შემცდარ კაცის ხარხარს მოაგონებს. შიქანებს ქვევით, რომ ეს ნატეხი ლოდები ახლა მეორე კლდეს დააჯახოს და ისიც ძირს დასცეს. ამ დროს თერგი გამარჯვებულ მობურთავეს ჰგავს, ბურთის მაგივრად კლდის ნატეხი აქვს და ხან ზევით შეისვრის მას, მოიტივტივებს, ხან კი ჩანძირავს, ფსკრებზე მიათრევს.

თრუსოს ხეობა არის ძალიან ღრმა, მალალი მთებით შე-

მორტყმული და ვიწრო. თრუსოს საზღვრავენ: სამხრეთით მთიულეთი, დასავლეთით ზახა და მალრან-დეალეთი, ჩრდილოლოეთით ქურთული და მყინვარის შტოები, აღმოსავლეთით ოქროყანის ვიწროები. ამ ხეობაში თერგს უერთდება რამდენიმე პატარა ხევის წყალი, რომელთა მომეტებული რიცხვი მარცხენა მხრიდან ჩადის. ეს წყლები სათავეს იღებენ მყინვარის ფერდობებზე დაგროვილ ყინულებიდან. ამ შესართავთა შორის ყველაზე მოზრდილი არიან თები-დონი, უათისი-დონი და სხვა.

მარჯვენა მხრიდან თერგს თრუსოს ხეობაში ერთიან: წოწოლდა-დონი და დესი-დონი. დონ ოსური სიტყვაა და ნიშნავს წყალს. ამ ხევის წყლებს სახელწოდება მიღებული აქვთ იმ სოფლებიდან, რომლებზედაც ჩამოდინარეობენ.

ამ ხეობაში მოსახლეობენ ოსები, რომელნიც მეცხვარეობას მისდევენ. აქაური ყველი განთქმულია და კარგ ფასშიაც იყიდება, როგორც ჩვენში, ისე ჩრდილო კავკასიაში.

ამავე ხეობაში მრავალი სხვა და სხვა ხარისხის და თვისების სამკურნალო წყალია, რომელთაც ადგილობრივი მცხოვრებნი „ნარზანებს“ ეძახიან. ამ წყლებს ჯერ-ჯერობით არაფინ არ იცნობს და არც იყენებს; ამიტომ ეს ბუნებრივი სიმდიდრე უკვალოდ და უსარგებლოდ იკარგება, მხოლოდ ზოგი ერთ ადგილას წისქვილის პატარა ქვებს აბრუნებს და მარილ-ნალოც ცხვარს უკლავს წყურვილს. საერთოდ საქონელი ამ წყალს ძალიან ეტანება, ალბად გრძნობს მის მარგებლობას.

თრუსოს ხეობას რომ დასტოვებს თერგი, იგი უფრო ვიწრო ადგილას მირბის, რომლის სიგანეც ზოგან ექვს თუ ხუთ საფენს არ აღემატება. ამ ვიწროებში მოგზაურობა ყოველთვის არ შეიძლება. მეტადრე ძნელი და სახიფათოა წვიმის დროს; გაზაფხულობითაც, როცა თოვლი დნება, კაცი თუ ფრთხილად არ მოგზაურობს და თუ ყოველ თავის ნაბიჯს არ ზომავს, შეიძლება ჩავარდეს იქვე მომჩქეფარე ქაფმოგდებულ და ფათარ აყრილ თერგში.

ამის შემდეგ ხეობა ფართოვდება, თუმცა აქეთ-იქით ისევ დიდი და მალალი მთებია აყუდებული. აქ სოფელ ოქროყანასთან მარცხენა მხრიდან თერგს ერთვის მოზრდილი მთის მდინარე, სახელად მნაისი-დონი. ზოგი მას დენკარას ეძახის. იქიდან, სადაც ეს წყალი თერგს ერთვის, მშვენივრად სჩანს კავკასიონის ქედის ერთ-ერთი საყინულე, რომელიც მზის

შუქზე ახალ ვალესილ ხმლის პირივით ლაპლაპებს,

ამ ხეობით მდ. თერგი კიდევ რვა თუ შვიდ ვერსს ჯერ
ლის. შემდეგ, მიღწევს რა ერთი შარით მალღ კლდეს,
ყად გადმომხირალს, და მერე მხრით რამდენიმე ვერსის სი-
გრძე აღმართს, საიდანაც მისი ერთ-ტოტთაგანი დატიშული
შორბის, და მიხედება-რა, რომ იგი ვერც ერთ ამ დაბრკოლე-
ბას ვერ დასძლევს, პირს იბრუნებს და ჩრდილო-აღმოსავლე-
თისაკენ გასწევს. ამ ადგილას შეეყრება თერგს სამხედრო გზა,
რომელიც დაუხალოვდება, დაუმეგობრდება, და კაკავაძე
ერთად და განუყრელად მიდიან, როგორც შეშვენით შაში
მცსოვრებთ და მმად გაფიცულთ. ამავე ადგილას არის სამხედ-
რო გზის სადგური კობი.

სად. კობის შენობა კაცს ყაზარმას მოაგონებს. თეთრად
შედებილი, იგი ძალიან ტლანქი ნაწარმოებია. შენობა თერ-
გის მარჯვენა მხარეზეა და გადასცქერის ოთხ ხეობას,
რომელნიც აქ ჯვარედინად იყრებიან: თერგის ხევის, ანუ
მოკლედ, ხევის თრუსოს ხეობას, უხატის ხევის და ბაითარას
ხევის. სახელწოდება ამ სადგურისა, რომელიც თბილისიდან
135 ვერსზეა, წარმოსდგება იქვე მდებარე ოსების სოფლის
სახელიდან. სოფელსა და სადგურს კობთან მდინარე თერგს
ერთვის ორი ტოტი, ორივე მარჯვენა მხრიდან, ერთი უხეი-
რო მოზრდილია, ბეითარა, მეორე — უხატის ხევი.

ის უღელტეხილი, რომელსაც ჯვრის უღელტეხილი ჰქვია
და რომელზედაც დასაწყისში გვქონდა საუბარი, არის არაგ-
ვისა და თერგის წყალთა გამყოფი ქედი. ყოველი წყალა,
ამ უღელტეხილის სამარეთით გამომდინარე, არაგვი ჩა-
დის, ხოლო, რომელიც სათავეს იღებს მის ჩრდილოეთით,
თერგში.

ჯვრის ძირას, ოცდა ხუთი საყენის სიშორეზე, მშვენიერ
და საქონლისთვის შემზრგო ბალახთა შორის, მგზავრი შენიშ-
ნაფს რამდენსამე პატარა და სუსტ წყაროს. ეს იმ თოვლის
წყალია, რომელიც ამ ადგილას ნახევარ წელიწადზე მეტი იღო,
გაღობას არ აპირებდა, მაგრამ საქართველოს ცხოველ-ყო-
ფელმა მზის სხივებმა სძლიეს იმის ცივ გულს, დასწევს,
დაადნეს და წყალად აქციეს. ამ წყალმა გაეოინთა ჯვრის გარ-
შემო ადგილი და ეხლა პატარა წყაროებად მოაქრაკ-მოლიფ-
ლიკებს. ამ წყაროებიდან შემდგარი პატარა ნაკადი გაივლის
ნახევარ ვერსს, გაძვრება-გამოძვრება სამხედრო გზის მთავარ ხი-

ლებს შორის და შეუერთდება თავის მსგავსს სხვა ნაკადებს. ზოგნი ამ უკანასკნელთაგანი წყაროებად გამოიწვევიან. მთაგნი კი ღერ ისევ დაუმდნარ, ყინულად ქცეულ თოვლიდან ეონავენ. ასე იბადება თერგის შენაკადი ბეითარა. იგი დასაწყისიდან დასასრულამდე მოშლინარგობს და მოხტის სამხედრო გზის ხან მარჯვნივ, ხან მარცხნივ; მისი კალაპოტი დაქანებულია თავქვე, ამიტომ ბეითარაც ჩქარა შორბის, ქუთად ქცეული მთლად ბაშბის ქულას მსგავსი.

ვაირბენს რა ბეითარა ნახევარი ვერსის მანძილს, მასში ჩადის შესანიშნავი, წითელი სისხლის მსგავსი, წყაროს წყალი. ეს წყარო გაოდის ბეითარას მარცხენა მხარეს აყუდებულ მაღალი მთის თერღობიდან, სადაც ამოთხრილია ვეებერთელა აუზი, რომლის ძირიც წითლად არის შეღებილი. ეს არის დაღვეკილი რკინა, მიწის წიაღიდან რომ ამოჰყოლია წყალს. საუცხოო სანახაგია ეს აუზი, მწვანეთ მოქარგულ ზურმუხტ ჩარჩოში ჩამჯდარი წყალი ამ აუზში ძირიდან ამოდის ბუშტებად, თითქოს დუღსო. მთელი ეს მიდამო, სადაც კი დის ან უდენია ამ შესანიშნავ წყალს, შეუქრილია წითლად. ამისთანა წყლებს, როგორც უკვე მოვიხსენიე, აქეთ ნარზანებს უძახიან და შათი რიცხვი მრავალია. ამისთანავე წყარო, მხოლოდ უფრო მეავე წყლით, არის ბეითარას მარჯვნივ ს. კობიდან ერთი ვერსის მანძილზე. იგი მოწყობილია ადგილობრივ მცხოვრებთა მიერ, მხოლოდ ძალიან პირველ ყოფილად: რკინის მილიდან სასიამოვნოდ გამოჩქრიანებს რკინის წყალი და ყოველ გაველელს თუ გამოველელს თავისუფლად შეუძლიან დაეწათეს და დალიოს მისი ეკრიელი და შემრგო წყალი. აქი იქვე უნატიურის კედელზე გაკრულ თუნუქზედაც სწერია მგზავრებას საყურადღებოდ: „მუქთი ნარზანი“.

ბეითარას ხეობაში ეს „ნარზანეი“ იმდენად ბევრია და იმდენად მდიდარი წყლით, რომ ბეითარა მთლად წითლად არის შეღებილი. ბეითარას კალაპოტი ხომ წითელ ხალიჩასა ჰგავს ამ მდინარის მთელ სიგრძეზე.

ბეითარა მოკლე მდინარეა; მისი სიგრძე სულ შვიდი ან რვა ვერსი იქნება. სამაგიეროდ ძალიან სწრაფია, ჩქარი; ასეც უნდა იყოს: მისი სათავე 7698 ფუტის სიმაღლეზეა; ხოლო სიმაღლე იმ ადგილისა, სადაც იგი თერგს ერთვის, არის 5570 ფუტი; მაშასადამე 7—8 ვერსის მანძილზე, სწორე ხაზით რომ ვიანგარიშოთ, 2128 ფუტს ჩამორბის.

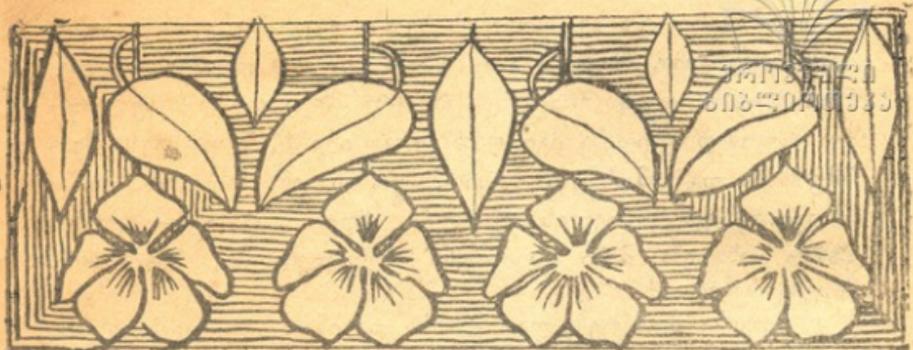
სამხედრო გზაზე ბეითარას ხეობა ყველაზე უფრო კაპიტალური და მდიდარი ადგილია, რადგანაც აქ ხეობა ვიწროა და ხშირი ხეების ზვავები იცის. როცა დაქანებულ მთის ფერდობზე თოვლი ბლომად დაიდება იგი თავს ვეღარ იჭერს, შეინძრევა, შეიშუშნება და გამოხსნევის ქვევით, ხეობისაკენ. ვაი იმას, ვინც ამ აგორებულ თოვლის ტალღას, ძლიერს და ულმობელსა, გზაში დახვდება: მისი გადარჩენა შეუძლებელია, მისი ხსნა მოუხერხებელია!

ზვავები მომეტებულად ერთსა და იმავე ადგილას იცის, ამიტომ მათ სახელებიცა აქვთ. მკავე, ფოსტის, სპარსულია, ჯარის-კაცის, მაიორშის და სხვა. ამ უცნაური სახელების გამართლება ადვილია, თუ მათ წარმოშობისა და გაჩენის ამბავს გავისხენებთ: მკავე ჰქვიან ზვავს იმიტომ, რომ იმ ადგილის ძირში, სადაც იცის ეს ზვავი, მკავე რკინის წყალი გამოჩნბრიალებს; ფოსტის ჰქვიან იმიტომ, რომ იმ ადგილას ზვავმა ფოსტა დაიტანა, სპარსული-დაიტანა სპარსელები, ჯარის—იქ ზვავმა იმსხვერპლა ერთი როტა რუსისა, და მაიორშის—იქ ზვავის ქვეშ მაიორის ცოლი მოჰყვა. არის სხვა ზვავებიც. ზვავი ძალიან აფუჭებს სამხედრო გზას, ავსებს ღორღით და თოვლ-ყინულით, რაც ხშირად აფერხებს მგზავრობას. დიდი შრომა და ხარჯი სჭირდება, რომ ამ გზაზე მიმოსვლა არ შესწყდეს.

ზვავის საფრთხის და შრომის და ხარჯის ასაცილებლად, გონიერ კაცს გვირახებები ანუ დერეფნები მოუგონია; სამხედრო გზა მდინარე ბეითარას ხეობაზე მიიმართება მთის ფერდობით, მდინარეზე კარგა მალა. იმ ადგილას, სადაც ზვავი იცის, გზას აფარია ორი თუ სამი საყენის სიმაღლის თუნუქის სახურავი, ჩარდახის მსგავსად, რომლის ერთი მხარეც მთის ფერდობზეა მიდგმული და მეორე მდ. ბეითარას ხევისკენ არის დაქანებული. ზვავი რომ წამოვა მაღლობიდან, დაუბრკოლებლად გადისრიალებს გზის თუნუქის სახურავზე და ჩაეშვება ბეითარას ღრმა ხევში. თუნუქის გვირაბის ქვეშ-კი ამავე დროს შეიძლება თავისუფლად და დაუბრკოლებლად სიარული და მოგზაურობა. ბეითარას ხევში ზამთრის განმავლობაში ბევრი თოვლი გროვდება, მაგრდება, იყინება და წლიდან-წლამდის არ დნება.

ზაფხულობით სასიამოვნო სანახავია ეს ადგილი: ბეითარას ყინულად ქცეულ თოვლისათვის ძირი გამოუქამია, გვირაბი გაუკეთებია და შიგ დაუბრკოლებლად მოქუხს. ზევიდან ყინულზე როგორც ხილზე, არხენად გადად-გადმოდიან მეცხვარენი „ჯოხით მხარზედა“ და „წინ უძღვით ცხვარი მეტი თავის თმაზედა“.

(შემდეგი იქნება).

გაზაფხულის მცენარეები.

ერ თოვლი არ გამდნარა, მაგრამ მცენარეთა სა-
მეფო იღვიძებს, ძალას იკრებს, გაზაფხულის სა-
ღვთისაწულოდ ემზადება. ზურმუხტის მოლი ველ-
მინდორს მოეფინა.

დააკვირდით გაზაფხულის პირველ სტუმრებს: სულ ჩვე-
ნი ნაცნობები არიან. ისინი ყოველთვის პირველნი ეგებებიან
გაზაფხულის მზეს. მათ შემდეგ მცენარეთა ახალი რიგი მო-
დის, მაგრამ ჩვენ ვლაპარაკობთ მხოლოდ გაზაფხულის პირ-
ველ მოციქულებზე.

შეხედეთ, როგორ ბიბინებს ჯეჯილი ყანებში, როგორ
ამწვანებულა მინდვრები და გორაკები! არ გეგონოთ, ეს
მცენარეები ახლა ამოვიდნენ მიწის გულიდან. მათ შემოდგო
მაზევე გაბედეს ამოსვლა, მხოლოდ ზამთრის სიცივემ შეაჩერა
მათი ზრდა. ახლა დათბა და, შეხედეთ, ყველას დაასწრეს.
პაწიები არიან, მაგრამ გამძღენი და ამიტომ. ძალიან ცივ
ქვეყნებშიაც ხარობენ, თითქმის პოლიარულ წრემდე აღწევენ,
მაღლა მთაშიაც ყინულის საზღვარს უახლოვდებიან.

ძირს, მინდორში, სადაც მზემ თოვლი ჩამოაღწო, რამ-
დენიმე მკრთალი და მორცხვი ყვავილი გადაიშალა. ფოთლე-
ბი ჯერ არა აქვთ, როგორც გაზაფხულის თითქმის ყველა
მცენარეს. აგერ მინდორში გამოჩნდა თეთრი ენძელა, ყვითე-
ლი დათვის ბუერა; ტყეში თავი ამოჰყო ლურჯმა ოლენამ
და წითელმა ლაშქარამ. დაჩრდილულ ადგილებში უფრო
გვიან შროშანა გამოიღებს თავის პაწია თეთრ ზარებს.

ეს ყვავილები ჯერ მოკლებულნი არიან ნამდვილ ფოთოლს. უთუოთ გაგებულნი გექნებათ, რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ფოთოლს მცენარის ზრდაში. ფოთოლი მისი სამზარეულოა. მიწიდან ამოწუნული, ხამი წვენი ღეროში აღის, იქიდან შტოვებში გადადის და ბოლოს ფოთლებს აღწევს. ფოთოლი ჰაერიდანაც იღებს, ითვისებს სხვა და სხვა გაზებს, ნახშირ-მჟავას, მჟებადს. აქ, ფოთოლში, ქლოროფოლის მარცვლებში შესვლებიან მცენარის წვენი და გაზები, შეერთდებიან და გაჩნდება ახალი ნივთიერება — ცილი, სახამებელი, შაქარი, სხვა და სხვა ზეთი. ყველა ეს წყალში გახსნილი ისევე ძირს მიდის და გროვდება ზოგი ღეროში, ზოგი ძირში და ზოგიც სხვაგან.

მაშ რითი ცოცხლობენ ეს ნორჩი გაზეთების მცენარეები, ვინ უზაღებთ მათ ტკბილს სასიცოცხლო წვენს, როდესაც ისინი ფოთოლს მოკლებულნი არიან?

გავიდეთ მინდორში და დავათვალიეროთ რომელიმე გაზეთების მცენარე, თუგინდ დათვის ბუერა. სად ვეძიოთ ეს მცენარე? თიხნარზე, სადაც თოვლი ჯერ კიდევ არ გამდნარა, არსებობს ნაპირებზე აღმოცენდა ყვითელი ბუერა. მისი ყვავილი ბურბუშელას ყვავილსა ჰგავს, მხოლოდ ყვავილის ფეხზე ყვითელი ქერქლია ამოსული.

ბუერას მიწაში გრძელი და მსუქანი ღერო აქვს. ეს რომ ღეროა, იმით ვატყობთ, რომ ზედ პატარ-პატარა ფოთლები ასხია. ჩვენ ხომ ვიცით, რომ ფოთოლი მხოლოდ ღეროზე და შტოზე ამოდის. ღერო დამთავრებულია ყლორტით. ამ ყლორტიდან ყვავილები აღმოცენდება. ბუერას ღეროში მოგროვილი აქვს მასაზროლებელი მასალა, რომელიც მთელი ზამთრის განმავლობაში მიწის ქვეშ ინახება. ახლა ამ მასალით სარგებლობს ახალი ყვავილი, რომელიც ამრიგად ფოთოლს არ საჭიროებს. ბუერას ყვავილები მალე ქვებიან და ამ ყვავილების ადგილს იჭერენ მწვანე ფოთლები და ისინი აზაღებენ საზრდოს მომავალი წლის ყვავილებისათვის.

რაც ბუერაზე ვთქვით, იგივე ითქმის ლაშქარაზე და მრავალ სხვა გაზეთების მცენარეზე. მხოლოდ სხვებს მიწის ქვეშა ძირი ხახვს უგავს, როგორც მაგალითად, ენძელას, ოლენას, ცხენის კბილას და სხვას. ამათ მსუქან ფოთლებში ყვავილის საზრდოა მოგროვილი, რომელსაც ყვავილი წუწნის მწვანე ფოთლის ამოსვლამდის.

ბურღვივით დაკვეთილი
ოლეინას ფოთლები
ამოზენ შიწას.

ახლად გაშლილი ოლეინა.

ბალახოვან მცენარეთა გარდა შრავალი ხეც ჯერ ყვავილს გამოიტანს ხოლმე, მერე ფოთოლს. იმ დროს, როდესაც დათვის ბუერა ყვავის, ყვავილით იმოსება თხილი და თხმელაც. ჯერ კიდევ თოვლი არ არის გამდნარი, როდესაც თხმელა გრძელი ყვავილებით იმოსება. იმ დროს ქარმა რომ დაუბეროს, ყვავილის მტვერი ოქროს ღრუბელივით შემოეხვევა ხეს.

მაღე ტირიფიც ირთვება ყვითელი საყურეების მსგავსი ყვავილით, ცოტა უფრო გვიან აყვავდება ხოლმე ვერხვი, კაკალი და სხვა.

ჩვენი ქვეყნის ბაღები გაზაფხულზე თვალწარმტაც სურათს წარმოადგენს. ჯერ ალუჩა და ტყემალი, შემდეგ ბალი და ალუბალი დედოფალივით თეთრათ იმოსებიან. შემდეგ ქლიავი და ვაშლი და ბოლოს ატამის ვარდის ფერი თაიგულები ამშვენებენ სურათს.

ყველას ამათ მწვანე ფოთოლი ყვავილის დაქნობის შემდეგ ამოსდით.

რით ასარზლოვებს ხე ყვავილებს და პირველ ხანებში ფოთლებსაც? სადა აქვს მოგროვებული მასაზრდოვებელი მასალა? ცხადია იმისთანა ორგანოებში, რომელიც უფრო გაუძლებენ სიცივეს და ყოველგვარ მოულოდნელ ხიფათს, — ძირში და ღეროში, შორს ქერქის ქვეშ. ყოველმა მცენარემ, რომელიც ზამთარში ფოთოლს ჰკარავს, წინდაწინვე უნდა იზრუნოს მომავალი წლის ყვავილებისა და ფოთლებისათვის.

თხემლა გაზაფხულზე.

როგორც წვეხდავთ, გაზაფხულის მცენარეები უმეტეს ნაწილად მიწაში მყოფ ძირით, ბოლქვებით და ხახვით მრავლდებიან. ამიტომ ყვავილს, როგორც გამრავლების ორგანოს, მათთვის დიდი მნიშვნელობა არა აქვს. დეე, დაჰკრას სიცივემ, დაჰკნეს ყვავილი, მცენარე სხვა გზით გამრავლდება. მაგრამ ვაი მცენარეს, თუ სიცივემ ფოთოლი გაუხშო! რით უშველოს თავს, როგორ იკეებოს, როგორ ისუნთქოს, რით და როგორ არჩინოს მომავალი წლის ყვავილი და ფოთალი? აი ამიტომ გაზაფხულის მცენარეს ფოთოლი გვიან გამოაქვს, როცა კარგი ამინდი დადგება, და მზე გაცხოვლდება ფოთოლს დიდი ხიფათი აღარ შოელის.

როგორც კი მზის ცხოველი სხივები გაათბობენ მიწას, მცენარეები მიწიდან წყლის წუწნას იწყებენ. ეს წყალი მიღებით ღეროში ავა და გახსნის შაქარს, სახაშვებელს, რომელიც ჯერ შაქრით იქცევა, ღეროდან იგი ყვავილისა და ფოთლების ყლორტებში ავა და ესენიც წყლით იბერებიან და ზრდას იწყებენ.

გაზაფხულზე, სანამ ხე ფოთლებს გამოიღებდეს, ღერო რომ ბურღით ვახვრიტოთ, იქიდან ტკბილი წვენი დაიწყებს

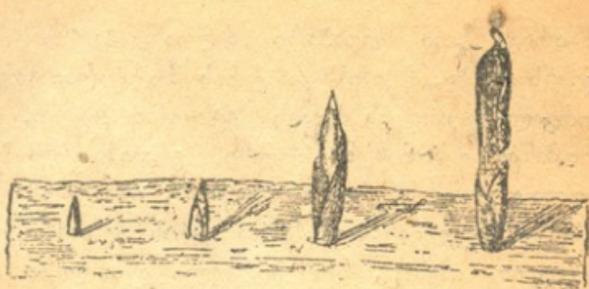
დენას. ყველაზე მეტს წვეწვანს იძლევა არყის ხე, მერისა და ღვინისა და ლაშქარში ორი კვირის განმავლობაში, შემდეგ მკურნალობა ჩხალა, წიფელა, ვაზი (ხომ გავიგონიათ, ვაზი ტირისო) და სხვები. როდესაც ფოთოლი გაიზრდება და ძალას მოიკრებს, წყლის დენაც შეწყდება, რადგან ახლა წყალს ფოთოლი აიორთქლავს.

ზევით ვთქვით, რომ მზის სიცხოვლე თოვლს აღწობს, მცენარეს ალვიძებს და ისიც ზრდას იწყებსო. მაგრამ ხშირად მიწა ჯერ თოვლითა და ყინულით არის დაფარული, რომ მცენარეები აზობენ ყინულსა და თოვლს და ზევით ამოდიან. ასე შერება ოლენა, დათვის ბუერა და სხვა. ოლენას ერთი მეორეზე შემოხვეული და მაგრა შაკრული ფოთლები პაწია ბურღივით სჭირან თოვლს და ყინვას.

როგორ ახერხებს ამას ნორჩი მცენარე, როდესაც აღაშინაა ცულის უნდა მიპართოს ყინულის გასაპობად? სრულიად გაუკებარია. მაგრამ გავშიჯოთ ჩვენის თვლით, იქნებ რამე გამოვიკვლიოთ. ფრთხილათ გავთხაროთ თოვლი და ენახეთ, რომ იქ, სადაც მცენარეა, თოვლი გარშემო შემოძნარა, თითქო მცენარე თოვლის პატარა ოთახში სდვასო. რამ გააღწო თოვლი მცენარის გარშემო? მხოლოდ სითბომ. მცენარე სუნთქავს და, როგორც ვიცით, სუნთქვა სხეულში სითბოს აჩენს. აი ამ სითბომ გააღწო თოვლიც და ყინულიც.

ალბის მთებში ერთი პაწია მცენარე ხარობს, რომელსაც სოლდანელა ჰქვია. გაზაფხულზე ეს მთები სქელი ყინვითა და თოვლით არის დაფარული. ძნელი წარმოსადგენია, რომ ამ ყინვის სამეფოში რაიმე მცენარე ხარობდეს, მაგრამ თუ დააკვირდებით თოვლის ველს, დაინახეთ, რომ ალაგ-ალაგ სქელი ყინული ამოჭრილია და იქიდან წვრილ ღეროზე წამოსკუპებული ლურჯ სოლდანელას ზარები გამოიყურებიან.

სანამ ნორჩი მცენარე მიწიდან ამოვიდოდა, მან მრავალ დაბრკოლებას უნდა სძლიოს, უნდა გააპოს მავარი მიწა, რომელშიც ბევრი წათილილი ქვის ნამტვრევია შერეული. მაგრამ ბუნება აქაც ბრძენია. ასეთ გასაპირისაგან თავის დასახსნელად მცენარეს მრავალი საშუალება აქვს. როგორც ვთქვით, ოლენა ბურღივით ჰკეცავს პირველ ფოთლებს, ეს ფოთლები შემდეგ ძირს ცვივა, რადგან ეს მხოლოდ „დასაცავი“ ფოთლებია. ტყეში რომ შეხვიდეთ, დაჩრდილოულ ადგილებში ნახათ მიწიდან ამომჭვრალ შროშანას ყლორტს. ისიც ოლენასავე ბუროავს მიწას.

შროშანის მიწიდან ამოსვლა.

ძალიან საყურადღებო ხერხს ხმარობს ყველასაგან ცნობილი ლობიო. ლობიო გაზაფხულის პირველ ყვავილებს არ ეკუთვნის, მაგრამ ღირს ორიოდ სიტყვა იმაზეც ვთქვათ.

ლობიოს პატარა ღერო მიწის ქვეშ მოკაუჭებულია. თავისი მავარი და პრილა, მუხლივით მოღუნულ ღეროთჲ მიწას აპობს და თან ამოაქვს ფოთლები. შემდეგ, როდესაც თავის დანიშნულებას შეასრულებს, ღერო გასწორდება და ფოთლებს მზის სხივებს გადაუშლის. ამჟამად იკვლევენ გზას „რზიმის“ პატარა ყლორტებიც.

როგორც იყო, მცენარემ დასძლია ყოველგვარი დაბრკოლება, გაიმართა წელში, აიწია ზევით, შეიმოსა ყვავილითა და ფოთოლით. იგი ახლა შინც უნდა უზრუნველათ შეხაროდეს მზეს. მაგრამ ჯერ კიდევ ადრეა უზრუნველობა.

გაზაფხული სახიფათოა. ხშირად სიცივე შეუტევს ხალმე, გაჰყინავს ან დათოვს. იშვიათი არ არის ან დიდი წვიმა, ან მოულოდნელი სეტყვა, ან არაჩვეულებრივი სითბო მზისაყველა ეს სახიფათოა და ყველა ამასთან ბრძოლაა საჭირო, შეიარაღებული ბრძოლა. მცენარეს მრავალგვარი იარაღი აქვს, რომელსაც იგი ამ ბრძოლაში ხმარობს.

როგორ უძლებს მცენარე სიცივეს? უკვე ვთქვით, რომ მცენარე სუნთქვის დროს სითბოს აჩენს. იგივე სითბო ყვავილებშიაც არის. რათა სითბო ყვავილს ღამითაც შეჩრეს, იგი იკუმშება. ეს იმითაც კარგია, რომ ყვავილში არ შევა ღამის ცვარი ან მოულოდნელი წვიმა.

ნორჩი, პატარა, ფოთოლს ისეთი თხელი კანი აქვს, რომ მზეს ადვილათ შეუძლია მთელი წყალი წაართვას და მით ფოთოლი გაახშოს. მაგრამ, თქვენც შეატყობდით, რომ ახლად გამოსული ფოთლები მარაოსავით დაკეცილნი არიან, ხან უბრალოთ დაქმუჭუნლნი და ძალიან ნელა და გვიან სწორდენ-

ბიან. ამნაირად, მათი ზედაპირი ძალიან პატარა შარბილანს წარმოადგენს მზისა, წვიმისა და ქარის მოქმედებისათვის. ამას გარდა პირველ ფოთლებს ძლიერ ეტყობათ ყუნწი, ეს ფოთლები ერთმანეთზე არიან მიკრულნი, ერთიმეორეს ჭეშრავენ. ხშირად ფოთლები გასწვრივ იმართებიან, ისე რომ მზის სხივები გვერდზე ჩაუვლიან ხოლმე და ვერას ავნებენ. ყურადღებას მიაქცევდით იმასაც, რომ პირველი ფოთლები დაფარულია რალაც წებოს მავარი ნივთიერებით. ეს წებო ყწალს არ უშვებს და მით მცენარეს იცავს გახშობისაგან. შემდეგში, როდესაც ფოთოლს კანი უსქელდება, წებო სცილდება. ტირიფისა და თხმელას პირველი ფოთოლი და ალვის ხის ყლორტის ქერქლი მთლათ შემოსილია სქელი თეთრი ბეწვით, რომელიც შემდეგში სცივია და რომელიც პირველ ხანებში მცენარეს იცავს სიცივისა და სიციხისაგან.

აქ ვერ დავასახელებთ ყველა იმ საშუალებას, რომელიც ბუნებამ არსებობის ბრძოლისათვის მისცა მცენარეს. ბუნებას თქვენ თვითონ დააკვირდით, თვითონ ეცადეთ ახსნათ ყოველივე მისი მოვლენა.

ჩემო მკითხველო! გაზაფხული კარზეა. დაიხურე ქუდი, აიღე ხელში თოხი, წაიღე თან დანაც, გადი მინდორსა და ტყეში და იქ შენის თვალით ნახე ის, რაზედაც მე აქ გესაუბრე. დარწმუნებული ვარ, ბევრ ისეთ რამეს ნახავ, რაზედაც მე აქ არა მითქვამს-რა.

ელენე.

ლომი, მგელი და მელია.

(იგავი)

ლომი, მგელი და მელია ერთხელ იგურუსალიმის მიდამოში შეხედნენ ერთმანეთს და ასეთი თათბირი იწყეს:
„წმინდა ქალაქის სიახლოვეს ვიმყოფებით და მანკიანი ცხოვრება არ შეგვწვევს. ღღემლის რაც ავი საქმენი ჩავვიდენია, იგი ვიკმაროთ და ამიერიდან მხოლოდ სულის მოპოებაზედ ვიზრუნოთ. ხელი უნდა ავიღოთ ტყუილზე, სიცრუეზე, მტრობაზე, ტაციობაზე, ცოცხალთა წახლენაზე და სხვა ბოროტებაზე. ვიაროთ ქვეშაობის გზით და ჩვენი დანარჩენი ღღენი შევალიოთ სიმაართეს, სათნოებას, ქველმოქმედებას.

შეთანხმდნენ, სიმტკიცის ფიცი დასდევს და გაუდგნენ გზას. იარეს ღღე, იარეს ღამე; ცხვარი, თხა, ძროხა ბევრი ნახეს, მაგრამ არ შეეხნენ, რადგან ცოცხლის ხელის ხლება თავიანთივე ნებით აიკრძალეს. ძლიერ მოშივდათ, ერთ სოფლის ბოლოს მკვდარ ბატს მიადგნენ.

ლომმა სთქვა:

— ეს ერთი ბატი თუ ყველამ გავინაწილეთ, არავის დაგვაკმაყოფილებს, ისევ მშივრები დავრჩებით; მოდი ასე მოვიტკეთ: ეს პირველი ნაშოვარი მთლიანად ერთს ჩვენთაგანს ვარგუნოთ, შემდეგი—მეორეს, იმის მომდევნო—მესამეს და ამრიგად ყველანი მაძღრები შევიქნებით.

ლომის რჩევა ყველას მოეწონა. მხოლოდ ახლა ბქობა იმაზე დაიწყეს, თუ სამში რომელს უნდა შეეჭამა ბატი.

უსამართლობის ასაცილებლად დაადგინეს—ბატი ჰრგებოდა იმას, ვინც მათში ხნით უხუცესი აღმოჩნდებოდა.

— შენ რამდენი წლისა იქნები?—ჰკითხა ლომმა მელიას.

— ჯერ პატარა ვიყავ, — დაიწყო მელიამ, — რომ ერთ დღეს დედა ჩემთან ერთად მე და ჩემი და ძმანი ტყეში დავსვით ცუნცულვებით. დაინახეთ — ორი კაცი სჭრიდა ხეს. „რისთვის გჭირდებათ ეს ხეო“? ჰკითხა დედა ჩემმა. — „ხეალ ჩვენი მთავრობა გოლგოთაზე სიკვდილით სჯის იესო ნაზარეტელს და იმისთვის ჯვარი უნდა დავამზადოთ“, მიუგეს იმათ. აი საიღამ მომდინარეობს ჩემი წლოვანობა, — გამარჯვებულის კილოთი დაამთავრა მელიამ.

— შენ რაღას იტყვი შენი წლოვანებისას? — ჰკითხა ახლა ლომმა მგელს.

— სულ ორიოდ თვისა ვიქნებოდი, — იცრუა მგელმაც, რომ ერთ ტყეში მე და დედა ჩემი მოულოდნელად შევეხებინით ათიოდე კაცს, რომელთაც ხელში ცულები ეჭყრათ და დიდრონ ხეებს ათვალიერებდნენ. „რა განზრახვით დაიარებიოთ?“ ჰკითხა მათ დედაჩემმა. — „ნოე ქვეყნის წარღვნას მოეღის, კილოზნის ვაკეთება შეგვიკეთა და მასალას ვეძებთო“. რა ხნისა ვიქნები დღეს, აქედან შეიძლება გამოვიანგარიშოთ.

— ორთავეს არაჩვეულებრივი ხანგრძლივი სიცოცხლე გქონიათ, — დინჯად წარმოსთქვა ლომმა, — თქვენს სიპართლესშიაც, რასაკვირველია, ექვს ვერაინ შეიტანს. ცხადია, ვისაც ათასი წლობით უცხოვრია, იმას ბევრი ვაჭირების ატანაც შესძლება. მე-კი სულ სამი წლისა ვარ, თქვენთან შედარებით, უსუსური და გამოუჯეკელი. თუ დღესაც უქმელი დავრჩი, შიმშილს ვეღარ ავიტან, გავთავდები.

ამიტომ, სამართლიანობა მოითხოვს, ეს ლეკმა — დაალო კლანჭი ბატს — მე დამითმოთ.

ლომმა თვალის დახამხამების უმაღ მაღიანად შეახრამუნა ბატი. მგელი და მელია დარჩნენ ხახა-მშრალნი.

აღ. მირიანაშვილი.

1910
11901933

შ ა ტ ა რ ე ბ ს .

(რუსიკოს და პალიკოს).

ქვენი ალერსი არ მოგვეწყინდება,
რაც უნდ მრისხანედ ჰქროდნენ ქარები,
შეგვესწროს უღროდ ღლის მობინდება,
იცვალნენ ველნი, გაქრნენ დარები.

ტკბილი მერმისი მზეა მნათობი,
იშვევენ მთები დასერილები...
დაგრჩებათ სხ-ვი გულის გამთბობი,
ბრძოლათ ამბები დაწყერილები.

ესმოდეს ქარის ბქობა ზენა-ცათ,
განცვეთრდეს მიწა უფოთით ამდენით:
თქვენ ნუ შეკრთებთ, დარჩით გ ნაცვით:
სამშობლოსათვის დაიზარდენით.

იასამანი.

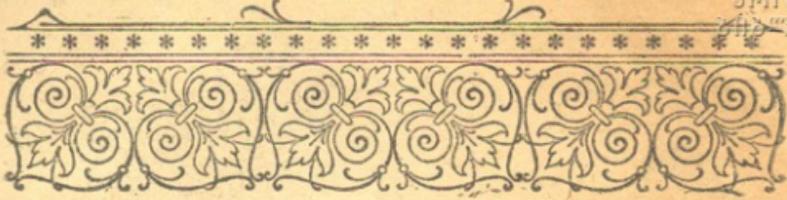

შ ა რ ა დ ა .

პირველს სახელსა იპოვით
ძველის დროისა წყალობით:
აღამიანი თაფის მსგავსს
ჰყიდდა, ვით ნიფთსა ძალობათ,
(სურდა მოჰკლაედა კიდევაც
ათი ათასი წვალვებით).
წავიდა, გაჰქრა იგი დრო
და ის წამების გენია;
დღეს ეს სახელი მხოლოდა
სიყვარულს დაუშთენია.
მეორეც მთელი სიტყვაა,
არა ახალი, ძველია,
ყოველგან ფიცრულ სახლისა
ნამდვილი საქირკველია.
ანდაზაც არის, ზოგს თვალში
ბეწვი რომ დაუნახია,
მაგრამ თვითონ-კი იმხელა,
დაუმალ შეუნახია...
შეერთებული ორივე
არ არის კაცის გვარია,
ყველასაც მიეწერება,
ვინცა ღირსი და დარია.
მას იცნობს ვეღარც ხალხი,
და მთელი ფიქრით გვარია,
მისივე შიშით ნადირსაც
სულაც არ გაუხარია.

ნ. დარაშვილი.

რეზუსი

(წარმოდგენილი გრ. საკაველითხაგან)

I.

ბი

”

”

ს

შეტუბინება

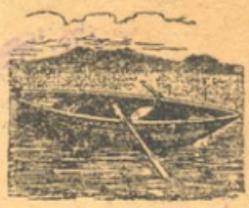
ანუ ?

ბ

მ

”

”

ხ

”

II.

ნ

ზემო მშობ-
 ლების ქალი-
 შვილები?

